

ПАОЛО ДЖОРДАНО ЧЕРНО И СРЕБЪРНО

Превод от италиански: Вера Петрова, 2016

chitanka.info

На момичето, с което излизам

Какво означава да обичаш някого? Да го избереш сред множеството, да го отделиш от групата, колкото и ограничена да е, от която е част, макар и само поради роднинска или друга връзка. И после да търсиш у него непроявените черти, които вероятно са напълно различни, онази многостранност, която крие в себе си.

*Ж. Делъоз и Ф.
Гатари, „Хиляда
плоскости“*

Това е фрагмент от една истинска мъчителна история, литературно преобразена. Отклоненията от действителността не са променили значително същността на персонажите, от които е вдъхновен.

ГОСПОЖА А.

В деня на трийсет и петия ми рожден ден госпожа А. внезапно изневери на ината, който в моите очи беше най-характерната ѝ черта, и предварително заела позицията върху леглото, което вече изглеждаше несъразмерно за тялото ѝ, накрая напусна познатия ни свят.

Онази сутрин бях отишъл на летището да посрещна Нора, която се връщаше от кратко работно пътуване. Макар да беше късен декември, зимата се бавеше и монотонната шир от двете страни на магистралата се белееше, обвита в тънък слой мъгла, възнамеряваща сякаш да замести снега, който така и не се решаваше да завали. Нора отговори на позвъняване по телефона, но не говореше, по-скоро слушаше. Каза: „Добре, разбрах, значи във вторник“, после прибави едно изречение, с което опитът ни е научил да замества в случай на нужда липсващите подходящи думи:

— Може би е по-добре така.

Спях на първата отбивка, за да може да слезе от колата и да се отпрати сама към някаква неопределена точка на паркинга. Плачеше тихо, дясната ѝ ръка покриваше в шепата устата и носа ѝ. Едно от безкрайните неща, които научих за жена ми за десет години брак, беше нуждата ѝ да се изолира в моменти на мъка. Изведнъж става недосегаема, не позволява на никого да я утешава, оставя ме да стоя отстрани като ненужен зрител на страданието ѝ — опърничавост, която ми се е случвало да взема за липса на благоденствие.

През останалата част от пътя карах по-бавно, струваше ми се удачна форма на уважение. Поговорихме за госпожа А., спомнихме си някоя и друга забавна случка от миналото, макар че ставаше дума по-скоро не за забавни — не разполагахме с такива по неин адрес — а за обичайни случки, обичайни и дотолкова пуснали корени в семейния ни живот, че добиваха митично измерение: неизменната сутрешна сводка за хороскопа, който беше слушала по радиото, докато ние още спим;

начина ѝ да си присвоява цели периметри от къщата, особено кухнята, дотам, че ни се струваше редно да ѝ искаме разрешение да отворим собствения ни хладилник; сентенциите, с които прекратяваше излишните според нея усложнения, които ние, младите, си създавахме; войнствената ѝ мъжка походка и колко неизлечимо стисната беше — помниш ли оня път, когато забравихме да ѝ оставим пари за пазар, как опразни буркана с монетите, като събра и последната стотинка.

След няколко минути мълчание Нора добави:

— Обаче каква жена! Нашата Бабет. Винаги на линия. Ето и сега, изчака ме да се върна.

Не ѝ обърнах внимание, че побърза да ме изключи от цялостната картина, не ми достигна кураж да ѝ кажа за какво си мислех в момента: че госпожа А. изчака рождения ми ден, за да си отиде. Така че и двамата си изфабрикувахме по една лична дребна утеха. Не ни остава друго пред нечия смърт, освен да измислим дребни смекчаващи обстоятелства, да припишем на умрелия един последен грижовен жест, който той е запазил специално за нас, да открием в съвпаденията някакъв обмислен план. И все пак днес, след неизбежното отрезвяване с времето, не ми се вярва да е било точно така. Страданието беше отнесло госпожа А. далече от нас, а и от всички, много преди онази декемврийска сутрин, беше я изтласкало в едно далечно ъгълче на света — точно както Нора се беше отдалечила от мен на отбивката от магистралата — и оттам тя ни беше обърнала гръб.

Наричахме я така, Бабет, харесвахме този прякор, защото внушаваше принадлежност, а и на нея ѝ харесваше, защото си беше лично неин и звучеше фриволно с френското окончание. Мисля, че Емануеле така и не разбра смисъла му, някой ден може да му попадне разказът на Карен Бликсен или по-вероятно филмът^[1] и тогава ще направи връзката. Така или иначе, прие с радост превръщането на госпожа А. в Бабет от един момент нататък, в *неговата* Бабет, и подозирам, че асоциираше прякора с чехлите ѝ, просто по съзвучие^[2], чехлите, които гледачката му нахлузваше още с влизането у нас и оставяше един до друг до шкафа в коридора в края на деня. Когато Нора забеляза плачевното състояние на подметките им и я снабди с нови чехли, тя ги заточи в килера и никога не ги обу. Такава беше, никога нищо не променяше, противопоставяше се на промените телом и духом и въпреки че упорството ѝ беше смешно, понякога направо

глупаво, не мога да отрека, че ни харесваше. В нашия живот — моя, на Нора и на Емануеле — който по онова време изглеждаше подложен на ежедневни революционни промени и се огъваше застрашително на вятъра като младо растение, тя беше стабилният елемент, убежището, беше като прастаро дърво с толкова широк ствол, че не можеха да го обхванат три чифта ръце.

Превърна се в Бабет в една априлска събота. Емануеле вече говореше, но още седеше в бебешкото столче, така че трябва да е било преди пет или шест години. Госпожа А. от месеци настояваше да ѝ отидем на гости на обяд, поне веднъж. Нора и аз, експерти в отклоняването на покани с дори смътен привкус на семейни събирания, дълго време успяхме да се измъкнем, но госпожа А. не се обезкуражаваше и всеки понеделник подновяваше с готовност поканата за съответния уикенд. Предадохме се. Пътувахме с колата към Рубиана в състояние на странно съсредоточаване, като че ни предстоеше да направим нещо против спонтанната ни воля, изискващо извънредно усилие. Нямахме навик да сядаме на масата с госпожа А., не още: въпреки постоянното ѝ присъствие отношенията ни се ръководеха от неписана йерархия, според която тя сновеше на крак, докато ние се хранехме и обсъждахме нашите си неща. Възможно е по онова време още да сме си говорили на „вие“.

— Рубиана — промълви Нора, загледана недоумяващо в хълма, обрасъл с гъста гора. — Представи си да си прекараш тук целия живот.

Разгледахме тристайния апартамент, в който госпожа А. прекарваше самотния си живот на вдовица, и се впуснахме да правим пресилени комплименти. Нямахме много информация за миналото ѝ — Нора знаеше съвсем малко повече от мен — и като не можехме да придадем емоционална стойност на това, което виждахме, обстановката ни изглеждаше ни повече, ни по-малко от една ненужно натруфена къща, донякъде кичозна и много чиста. Госпожа А. беше подредила безупречно кръглата маса в хола със сребърни прибори, строени върху покривка с цветни мотиви, и тежки чаши с позлатен кант. Самият обяд, помислих си, изглеждаше като претекст да се употреби сервизът, който очевидно не беше ползван с години.

Прельсти ни с меню, което изглеждаше като синтез на специално подобрите ни предпочитания: супа от леща и бакла, котлетчета във винено-лучен сос, гратен от фенел в съвсем лек сос бешамел и салатата

от слънчогледови листа, откъснати лично от нея, фино накълцани и подправени с горчица и оцет. Още пазя в съзнанието ми всяко ястие заедно с физическото усещане за постепенния преход от началната скованост към отпускането ми в прегръдката на тези кулинарни милувки.

— Точно като Бабет! — възкликна Нора.

— Като кой?

Разказахме ѝ историята и госпожа А. се развълнува, докато слушаше и си се представяше на мястото на готвачката, която напуска „Кафе Англе“, отива да прислужва на две възрастни стари моми и похарчва всичките си спестявания, за да им приготви незабравимо угощение. Избърса очи с края на престилката си и веднага се обърна с гръб, като си даваше вид, че върши нещо.

Минаха години, преди да я видя да плаче отново, този път не от умиление, а от ужас. Вече бяхме достатъчно близки, за да не изпитвам неудобство да хвана ръката ѝ и да кажа:

— Ще се справиш. Много хора се предават, но ти познаваш болестта, защото веднъж вече си се изправяла срещу нея. Достатъчно силна си.

И го мислех наистина. После обаче видях как започна да чезне толкова бързо, че дори не намерихме начин да се сбогуваме подобаващо, не ни остана време да намерим точните думи, за да изразим какво означаваше за нас.

[1] „Угощението на Бабет“ — новела на Карен Бликсен и едноименен датски филм (1987). — Б.пр. ↑

[2] На италиански ciabatte (чабате) — чехли. — Б.пр. ↑

РАЙСКАТА ПТИЦА (I)

Краят дойде бързо, предизвестен от едно знамение, или поне на госпожа А. ѝ се искаше да вярва в това през последните месеци, все едно предупреждението можеше да придаде смисъл на случилото се, което иначе щеше да си остане просто едно нещастие.

В края на лятото, година и половина преди погребението ѝ, работела в градината на гърба на кооперацията. Изтръгвала ненужните вече коренчета фасул, за да направи място за зелето, когато една птица кацнала на няколко крачки от нея върху един от камъните, които обозначавали границата на нейното парче земя.

Госпожа А., наведена над своите шейсет и осем години, на които още добре се крепеше, застинала, за да не я уплаши, а птицата се вгледала в нея изпитателно. Никога не била виждала такава птица. Размерът ѝ бил горе-долу като на сврака, но цветовете били съвсем различни: под главата се подавали лимоненожълти снопчета, които стигали до гърдите и се губели в синята перушина на гърба и на крилата, а опашката била от дълги бели пера, които приличали на памучни нишки, накъдрени по края като куки за риболов. Не изглеждала притеснена от човешкото присъствие, даже напротив — госпожа А. имала чувството, че била кацнала там, за да може тя да я разгледа. Сърцето ѝ силно забило, без да знае защо, коленете ѝ леко поддали. Помислила си, че може би е от някакъв рядък и ценен тропически вид и че е избягала от клетката на някой колекционер: такива екземпляри не се срещали в района на Рубиана. Всъщност, доколкото ѝ било известно, в Рубиана нямало и колекционери на животни.

С рязко движение птицата навела глава на една страна и започнала да чопли крило с човката си. Имало нещо лукаво в движенията ѝ. Не, не лукаво, не точно, как е думата... високомерно, ето. Като свършила с пощенето, вперила тъмночерните си очи право в очите на госпожа А. Крилата, прибрани до тялото, потръпнали за миг, гърдите ѝ се повдигнали от две много бавни вдишвания. Накрая

безшумно се отделила от камъка и отлетяла. Госпожа А. проследила траекторията ѝ, като закривала очи от слънцето с ръка. Искала да я погледа още, но птицата съвсем скоро изчезнала между клоните на близките дъбове.

През нощта сънувала срещата с подобната на папагал птица. Когато ми разказа случката, болестта ѝ беше в напреднал стадий и вече беше трудно да се различат обективните елементи в разказа от прибавените или просто подлежалите на внушение. Но мисля, че на сутринта тя наистина беше потърсила птицата в една книга за фауната на Вал ди Суза, която се намирала у тях, защото ми показва книгата. И със сигурност беше вярно, че след като не я намерила, решила да отиде до един неин приятел, художник, който бил запален по орнитологията, защото ми предаде подробен репортаж от посещението си.

Така и не разбрах какви точно бяха отношенията ѝ с този човек. Тя не беше склонна да ги обсъжда, може би от предпазливост, защото той беше известен художник — със сигурност най-прочутата личност, с която още поддържаше отношения след смъртта на Ренато — или просто ги пазеше за себе си. Знам, че от време на време му готвеше или изпълняваше някакви негови поръчки, но му беше по-скоро нещо като компаньонка, приятелка в благоприличен смисъл. Бях останал с впечатлението, че се виждаха по-често, отколкото ѝ се искаше да признае. Всяка неделя след църковната служба госпожа А. се отбиваше при него и оставаше до обяд. Къщата на художника, скрита зад високи букове с яркочервената си фасада, се намиреше на три минути с кола или на десет пеша от нейната кооперация по асфалтиран път, описващ полукръг.

Художникът беше джудже: тя не изпитваше свян да го нарича така, даже произнасяше думата с нотка на задоволена жестокост. Призна ми, че след толкова години все още си задавала глупави въпроси по негов адрес, например все се питала какво е да не докосваш с крака пода, когато си седнал. И все гледала ръцете му, късите груби пръсти, които изглеждали смешно, а можели да произвеждат чудеса. Беше единственият мъж, когото госпожа А. успяваше да надвиши на ръст с нейния под метър и шейсет, но чарът му бил толкова плътен и всеобхватен, че тя била тази, която винаги се чувствала гледана отгоре. Когато го посещавала и сядала в салона, превърнат в ателие, между картините и рамките, си припомняла

времената, когато Ренато я водел със себе си, докато претърсвал мазета и тавани по следите на някоя рядка забравена вещ.

— Сигурно е бил папуняк — опитал се да отгатне той в онази сутрин в края на август.

Бил все намусен, особено напоследък, но госпожа А. свикнала да не му обръща внимание. Както ми разказа, едно време из къщата сновели галеристи, била пълна с приятели и полуголи момичета, които позирали. Сега се посещавала само от четири жени, които го гледали на смени, всичките чужденки и нито една достатъчно красива, за да бъде увековечена на платно. Госпожа А. знаеше, че художникът прекарва по цял ден в мисли за миналото, че не рисува вече, че се чувства сам. Точно като нея.

— Знам аз какво е папуняк, няма нищо общо — срязала го в отговор.

С един малък скок художникът слязъл от креслото и изчезнал в съседната стая. Госпожа А. се заела да обхожда салона с поглед, като че не го познавала достатъчно. Любимата ѝ картина била там, на пода, била недовършена. Представлявала гола жена, седнала на маса, с леко раздалечени красиви гърди с широки розови зърна в много по-плътен цвят от кожата около тях. Срещу нея имало четири праскови в искрящочервено и един нож, с който вероятно възнамерявала да ги обели. Но не го правела. Стояла така, завинаги неподвижна, в очакване на подходящия момент.

— Беше най-хубавата му картина. И на, в онзи ден я завърши пред очите ми за половин час. Каза ми: „С колата ли си дошла? Тогава можеш да си я вземеш“. Направи го от съчувствие, няма начин. Ако му я бях поискала, нямаше да ми я даде. Обаче беше разбрал какво става. Преди всички, преди лекарите. Разбрал беше заради птицата. Върна се в салона с една кожена папка и я постави на коленете ми. „Тази ли е?“, попита. Веднага я познах, с накъдрените бели пера отзад. Той не бил виждал такава от години, поне от седемдесет и първа. Мислел, че са изчезнали. А то, райската птица дошла точно при мен. Така я наричат, райска птица, обаче носи нещастие. Казах му: „Ние двамата сме стари вече. Какво може да ни донесе нещастие?“. Като си помисля, че само преди няколко дни бях счупила едно огледало. Обаче художникът направо се вбеси. „Какво огледало бе! — разкрещя се. — Тая птица носи смърт!“

Веднъж попитах Нора дали е повярвала наистина на историята със знаменieto. Тя ми отговори с въпрос:

— А ти?

— Не, разбира се.

— А пък аз да, разбира се. Предполагам, че тази разлика винаги ще си остане между нас.

Беше късно вечерта, Емануеле спеше, а ние разтребвахме кухнята на спокойствие. Бяхме оставили на масата една отворена бутилка вино, почти преполовена.

— Какво най-много ти липсва от нея? — попитах.

Нора нямаше нужда да мисли, очевидно беше си задавала въпроса и имаше отговор.

— Липсва ми начинът, по който ни вдъхваше кураж. Хората са такива скъперници откъм кураж. Искат само да се уверят, че го имаш в по-малки количества и от тях. — Потъна в дълга пауза. Не мога да реша дали паузите ѝ са спонтанни, или ги измерва една по една като някоя актриса. — А тя не — добави, — тя винаги беше на наша страна.

— Така и не ми каза какво си говорехте през цялото време, докато ти беше на легло.

— Много ли говорехме?

— О, да.

Нора отпи глътка вино от бутилката. Позволява си да се държи невъзпитано само вечер, когато сме сами, умората и интимността, изглежда, отслабват задръжките ѝ. По устните ѝ остана тъмночервен отпечатък.

— Говореше тя — каза, — аз я слушах. Разказваше ми за Ренато, всички разговори завърташе около него, все едно още беше жив. Сигурна съм, че когато си е била сама вкъщи, му е говорила на глас. Призна ми, че още подреждала на масата прибор за него след всичките тези години. Винаги съм го смятала за много романтично. Романтично и малко патетично. Но всичко, което е романтично, е и патетично, нали?

Двамата с Нора не спирахме да водим подобни разговори почти всяка вечер, особено в първите месеци след смъртта на госпожа А. Бяхме си изработили тази стратегия, за да не се поддадем на

съмненията: да се връщаме на тях още и още, да ги разтваряме в диалога, докато ни се стори, че от устите ни излиза само чист въздух. Госпожа А. беше единственият истински свидетел на това, което градяхме ден след ден, единственият свидетел на връзката ни; когато разказваше за Ренато, беше все едно че искаше да ни внуши нещо, да ни прехвърли активите на една абсолютна и неопетнена, макар и кратка и нещастно приключила връзка. С течение на времето всяка любов има нужда от някой, който да я види и признае, да я оцени, в противен случай рискува да бъде взета за недоразумение. Без нейния поглед се чувствахме в опасност.

Обаче закъсняхме за погребението. Пригответх се навреме, после се захем с някакви дребни задачи, сякаш това, което ни очакваше, беше някакво задължение, което да свършим наред с другите. Емануеле беше особено неспокоен, сприхав, не спираше да задава въпроси от рода на: какво точно означава да отидеш на небето и за невъзможността даден човек да се върне някога. Все въпроси, чиито отговори знаеше и които използваше като претекст, за да даде воля на възбудата (първото погребение: не е ли това също причина едно дете да се стъписа?), обаче ние не изпитвахме особено желание да му обясняваме. Не му обръщяхме внимание.

По пътя семейното единство съвсем се разпадна. Нора ме обвини, че съм избрал най-дългия път, и аз се впуснах да изреждам всяко излишно действие, заради което се беше забавила с излизането от къщи, например това, че се гримира, като че на погребение се ходи *гримиран*. Ако госпожа А. беше с нас, щеше да извади някое мото от колекцията си и да ни усмири, тя обаче чакаше, кротка и защитена от чамовото дърво, за службата.

Влязохме с голямо притеснение в църквата, където се бяха събрали повече хора, отколкото очаквах. Не чух много от опелото, тормозеше ме мисълта за набързо паркираната кола на едно стеснение на пътя. Представях си как някое превозно средство, например някой междуградски автобус, е спряло да ме чака, без да може да продължи, пътниците са слезли долу и се питат кой идиот им е препречил пътя, но не се решавах да изляза да проверя. Измъкнахме се от прегръдките

накрая, защото никого там не можехме да утешим с присъствието си, а и може би считахме самите себе си за нуждаещи се от утеха.

Емануеле искаше да върви след ковчега до гроба. Решихме, че става дума за каприз, за глупаво любопитство, така че му забранихме. Спускането на ковчега не е гледка за деца, а пък точно в този случай не беше и за нас. Има неща, които трябва да съхранят семейната интимност, да се оставят за най-близките приятели, а ние какви й бяхме на госпожа А.? Работодатели, не много повече от това. Смъртта преразпределя ролите според формалния ред на важност, закърпва на мига дупките в правилата на привързаностите, които човек си е позволил приживе, и няма значение, че Емануеле беше най-близо до това, което госпожа А. можеше да счете за свой внук, и че ние, Нора и аз, можехме да се чувстваме като нейни осиновени деца. Не бяхме.

СИРАЦИТЕ

В началото при нас я доведе вродената ѝ грижовност, почти религиозна (или може би придобита по неволя). Когато бременността на Нора се оказа различна от идилията, която си бяхме представяли, и плодът започна да напират да излезе на двацет и четвъртата седмица, се обърнахме към нея за помощ — знаехме, че е свободна, от деня, в който тъстът ми беше решил, че вече може да се справя без домашна помощница. И тъй като жена ми беше на легло, наложи се аз да ѝ покажа къщата, като се престаравах да описвам подробности, които не познавах достатъчно: къде се сипва омекотител и къде прах за пране, как се сменят торбичките на прахосмукачката и колко често се поливат цветята на балкона. Преди да сме минали и половината от туристическата обиколка, госпожа А. ме прекъсна:

— Хайде, излизайте! Излизайте и не се притеснявайте за нищо.

Вечер, когато се връщах от работа, я намирах седнала до възглавницата на Нора като куче пазач с наострени уши. Бъбреха си, но госпожа А. вече си беше сложила пръстените, закопчала брошката в средата на жилетката и наметнала мантото на рамо. Щом ме видеше, се изправяше енергично като човек, който и помен си няма от умора, после ме отвеждаше в кухнята, за да ме инструктира за ястията, които беше приготвила за вечеря, и как да ги стопля така, че да останат сочни, и къде да оставя мръсните тенджери накрая.

— Не ги мийте, аз ще се заема утре — добавяше винаги.

В началото не я слушах, но когато разбрах, че на сутринта така и така измиваше наново съдовете, се предадох на заповедите ѝ.

Тази нейна безпогрешност на моменти беше дори дразнеща, тя самата трудно се издържаше с нейната увереност във всичко и със сентенциите, така пълни със здрав разум и така лишени от оригиналност. Нерядко Нора, след като беше прекарала голяма част от деня с госпожа А., насочваше срещу нея чувството за безсилие от това, че беше прикована на легло от седмици:

— Ама че трудно поносима жена! — оплакваше се. — И какъв педант!

По същото време, в което се оставихме на грижите на друг човек — грижи, на които не мислехме, че още можем да се надяваме или да заслужим — още от самото начало започнахме да измисляме трикове, за да се измъкнем от опеката.

Имаше един ресторант, в който Нора и аз ходехме от време на време — по-точно не истински ресторант, а рибарски магазин, в който вечер слагаха няколко тесни маси с мушамени покривки и пластмасови прибори и сервираха пържен микс от риба и морски дарове в алуминиеви подложки. Бяхме попаднали на това заведение веднага след като се оженихме и оттогава го смятахме за наше. Преди да се окажа с жена ми в това забутано място в крайния квартал, дори не обичах да ям черупчести и мекотели (преди Нора толкова неща не обичах), обаче обожавах да я гледам как яде, обожавах концентрацията, с която обелваше скаридите, как ми предлагаше половината, като настояваше, докато приемех, обожавах начина, по който измъкваше рапаните от черупките и после си облизваше влажните пръсти между ястията. Допреди наскоро да затвори, лишавайки ни от една второстепенна, но не и по важност, отправна точка, рибарницата беше сцена на нашите най-интимни мигове с тежестта на племенни ритуали. Важните разговори, фаталните съобщения, тостовете за тайните годишнини — всичко се случваше там. Когато си тръгнахме, косите на Нора и дрехите и на двама ни бяха напоени с мирис на пържено, който отнасяхме чак вътре вкъщи, сякаш да подпечата взетите решения и достигнатите прозрения.

Госпожа А. беше против това, Нора, в нейното състояние, да хапне и хапка от „ония работи“, както ги определи след една инспекция на съдържанието на вечерята за вкъщи, която бях донесъл от рибарницата, инспекция, проведена с усърдието на митнически служител.

— А и вие също — добави, като ме сочеше с показалец, — сготвила съм руло.

Събра на вързопче за четиресет евро пържена морска храна и лично пожела да се увери, че ще свърши в контейнера за боклук долу на улицата.

Научихме се да я баламосваме. Когато Нора проявеше неустойимо желание за калмарени кръгчета и панирани сепии, аз отивах до нашия ресторант и после скривах пакета в колата, докато госпожа А. излезе. За да не будим подозрения, изхвърляхме на боклука и съответната част от вечерята, която ни беше приготвила.

— Дали няма да усети миризмата на пържено? — притесняваше се Нора и аз обикалях стаите наред, като пръсках с цитрусов освежител, докато тя ме заклеваше да не я разсмивам, че ще вземе да роди.

— Дай да видя дали нямаш парченца скариди между зъбите! — заповядвах ѝ.

— Е, няма да ми гледа в устата!

— Тя вижда навсякъде.

После я целувах по устните и пъхах ръка в деколтето ѝ, за да почувствам топлината под нощницата. Заедно търсехме сенчести долчинки, където да се покрием от вездесъщия поглед на Бабет, който пръскаше светлина от високо като слънцето в зенита си.

Когато се роди Емануеле, бяхме вече прекалено разглезени, за да се откажем от грижите ѝ. От медицинска сестра на Нора госпожа А. се превърна в гледачка на сина ни, все едно съществуваше естествен преход между двете дейности, и въпреки че не беше се грижила за новородено преди, веднага се разбра, че ѝ е съвсем ясно, много по-ясно, отколкото на нас, какво трябваше и какво не трябваше да се прави.

Заплащането ѝ тежеше на семейния бюджет, но не колкото би следвало: тя не държеше точна сметка за времето, което ни отделяше, нито пък ми се струва, че някога стана дума за почасова тарифа. Всеки петък приемаше без възражения сумата, която смятахме за удачна, пресметната от Нора според някаква мистериозна и доста гъвкава таблица. Всеки делничен ден в продължение на повече от осем години госпожа А. се появяваше на вратата ни в предварително уговорения час и позвъняваше на звънеца, преди да отключи със собствената си връзка ключове, да не би да ни прекъсне в интимен момент. Понякога пазаруваше предварително, тогава ни подаваше касовата бележка и оставаше права, без да помръдне, докато не ѝ върнехме цялата сума.

На първия ден, в който Емануеле тръгна на детска градина, присъствахме Нора и аз, присъстваше и госпожа А. А на първия учебен ден в първи клас се допускаха само по двама роднини за дете и аз бях този, който остана отвън. Ако някой погрешно сметнеше неговата Бабет за баба му, Емануеле не го поправяше. Госпожа А. чувстваше, че държи в ръцете си деликатното сърце на това нейно дете, и наистина беше така.

Можете да си представите при това положение нашето разочарование и недоумение, когато в началото на септември 2011-а, когато ни е по-необходима от всякога за началото на учебната година, госпожа А. ни съобщи твърдото си намерение да не идва повече.

— Мога ли да те попитам защо? — пита Нора, която в този момент по-скоро се сърди, отколкото съжелява.

Има си все пак правила по отношение на работата: предупреждения, писма за напускане, изпратени по пощата, лоялност към дадената дума.

— Защото съм уморена.

Но от тона изглежда по-скоро обидена.

Толкова трае телефонното обаждане: осем години работа, може да се каже почти съжителство, ликвидирани с неясното извинение, че е уморена.

Наистина не се върна повече. От нас тримата Емануеле е единственият, който още не е научил, че нищо не трае вечно в човешките отношения. И е единственият, който не знае, че това не е непременно недостатък, но в този специфичен случай е трудно да намерим подходящото обяснение защо гледачката му внезапно е решила да не се занимава повече с него, така че ние с Нора се опитваме да печелим време.

След една седмица той пита:

— Ама Бабет кога ще дойде?

— За момента не може да идва. Иди си сложи пижамата.

А и ние самите, обидени и уплашени от къщната работа, която внезапно ни се стовари на главите, се питаме какво всъщност е станало, къде сме сгресли. Говорим за това отново и отново, като двама сираци. Най-накрая изравяме най-вероятната причина за бунта на госпожа А. Десетина дни преди тя да ни обяви решението си, едно листче, написано на ръка с печатни букви, се появи на звънците на

входа ни. Жената, която наема съседния на нашия гараж, призоваваше анонимния злосторник, който ѝ беше продънил вратата с дистанционно управление, да намери смелост и да се покаже. Бележката си остана там да се вее на вятъра, без някой да ѝ обърне внимание. Нора ми се закле, че няма нищо общо с тази история — беше наясно, че е първа в списъка на заподозрените не само заради разположението на гаражите, но и предвид рязкото ѝ, неподлежащо на контрол шофиране. Единственият ползвател на гаража освен нас беше госпожа А. За да не харчи купища монети всеки ден в машинката за паркиране, използваше мястото, което аз освобождавах сутринта. Бях я попитал дали случайно не се е блъснала тя във вратата на съседката, случва се, не беше нещо толкова сериозно и при всички случаи щях да поема щетата. Тя се извърна едва-едва: „Как ли пък не, аз да съм била. Сама си е продънила вратата оная, като я гледам с каква огромна кола се движи“.

— Абсолютно! — казва Нора в опит да убеди себе си и мен във версията, която току-що сме скалъпили. Излегнали сме се на леглото, единайсет вечерта е. — Точно така е станало, разбира се. Знаеш я колко е злопаметна.

— Това значи, че тя наистина е блъснала вратата.

Нора обаче ме смъмря:

— Какво ни пука на нас за вратата? Трябва да ѝ се обадим.

И така, на следващата сутрин, през паузата по време на упражненията по теория на групите, които съм провел по-разсеяно от обикновено, ако се съди по обърканите погледи на студентите, се обаждам на госпожа А. Искам ѝ извинение за обвинителния неделикатен тон, с който съм се обърнал към нея, и я уверявам, че ако това е причината да не работи повече за нас, я разбирам, но всички сме готови да поправим грешката си. Включвам в играта и Емануеле и това, колко му липсва.

— Няма нищо общо с гаража — отсича, — нямам сили, казах ви вече.

И към края на разговора, преди да си кажем довиждане с леко враждебен тон, за пръв път я чувам да кашля. Кашля различно, не както се кашля при смяна на сезоните. Кашлицата ѝ е дразнеща и я оставя без дъх, като че някой се забавлява да щрака с пръсти и прищипва трахеята ѝ.

- Какво ти е? — питам я.
- От кашлицата е. Не минава.
- Ходи ли на лекар?
- Не, но ще отида. Ще отида.

БЕЗСЪНИЕ

Самоотлъчването на госпожа А. скоро се усеща вкъщи, сигнализирано от различни признаци на запуснатост, особено откъм бюрото на Нора. Купчините хартия, които и преди се състезаваха по височина като средновековни кули, сега достигат притеснителни размери, докато накрая се сричат една върху друга, за да образуват един-единствен куп бумацина. Измежду ненужните листове със сигурност има и важни: сметки за плащане, съобщения от училището на Емануеле, телефонни номера, които Нора упорито продължава да записва на хвърчащи листчета, и проекти за обзавеждане, които ще произведат у нея нервни токови импулси, когато клиентите ги поискат. Не че госпожа А. пипаше документите, или по-скоро се преструваше, че не го прави, но често, след като беше прередила купчините, за да почисти, пликът, който жена ми се побъркваше да търси от дни, се появяваше като по чудо: госпожа А. го оставяше най-отгоре върху другите, все едно се е натъкнала на него случайно.

— Обадиха ми се за обзавеждане на една вила в Шамоа — казва Нора един следобед. Говори на висок глас, за да преодолее бученето на прахосмукачката, с която гневно почиства на място, на което не личи да има нужда от това. — Добра поръчка е. *Би била* добра поръчка. Жалко, че ще трябва да откажа.

— Да откажеш? Защо?

— Защото виж ме на какво съм заприличала! Нямам време да дишам, какво остава да се занимавам с проект във Вал д'Аоста. Виждаш ли ги списанията на дивана? Там са от сутринта, имах намерение да ги чета, но няма да успея. — Отдалечава се прекалено: кабелът на прахосмукачката се откъсва от контакта с изщракване. Внезапната тишина я вцепенява. Вглежда се втренчено в списанията. — А има статии, които са ми важни — казва, — наистина са ми важни.

Обръщаме се за помощ към майка ѝ. Идва няколко пъти у нас с нежелание. Щом влезе вкъщи, изпълнява серия от предразполагащи ритуали: прави кафе, от което после посръбва, докато се движи между балкона и кухнята, и подръпва от цигарата си с претенцията някой да ѝ прави компания, после си връзва косата и взема чифт ръкавици и чиста престилка, слага си ги пред огледалото и изследва ефекта. След като се е превърнала в перфектната домашна помощница, се обръща към дъщеря си:

— Какво има за вършене, значи?

Нора вече е изгубила търпение:

— Всичко има за вършене, не виждаш ли?

Скарват се с такава ярост, че майка ѝ скоро напуска къщата, сломена. Преставаме да я викаме, преди да е минал и месец, и тя не предлага повече помощта си.

Краткият опит с момиче от агенция не води до нищо по-добро. На Нора ѝ се струва бавна и инертна; оплаква се, че момичето не знае добре италиански и не разбира какво ѝ нарежда и че няма чувство за ред.

— И те заглежда.

— Заглежда ме?

— Паднала си е по теб, очевидно е.

— Ти си луда.

— И затова ми прави напук, както когато счупи чайника. Знаеше колко държа на него. Не казвам, че нарочно го направи. Не точно. Беше вид подсъзнателна реакция.

Продължавам да твърдя, че накрая все ще намерим някого, трябва само да търсим още, обаче Нора едва ме слуша.

— Не. Няма да намерим никой — промърморва, — никой свестен. Никой като нея.

Докато жена ми си излива отчаянието през деня по все по-сърдит и капризен начин, аз го оставям за през нощта — още едно нещо, по което винаги сме се различавали (сънят ѝ, откакто я познавам, е несмуцаема мистерия). Не бях страдал от такова безсъние от времето на доктората, когато бях приел, че съществува разлика от четири-пет часа между режима на останалите хора в града и моя, все едно живееш сам на някой меридиан в центъра на Атлантическия океан или все едно работата ми предвиждаше нощни смени. В последните години

постоянството му намаля до неразположение, което можеше да се овладее с известно внимание, изостряше се само в преходните сезони. Сега обаче съм стигнал отново до притеснително постоянство: всяка нощ се будя точно в три и дълго се вглеждам в леката игра на сенките по прозорците, понякога чак до зори. Ако по време на доктората ми успях все пак да наваксам изгубения сън, сега заради Емануеле и часовете, които вода, будилникът е нагласен за седем и половина и липсата на сън просто се натрупва и толкова.

За да се предпазя от безпокойството, продължавам наум сметките, които съм оставил наполовина недовършени през следобеда. Искане ми се да стана, да намеря лист хартия и молив, за да си запиша идеите, но нямам смелост. Нора ми е забранила да работя нощно време, откакто ѝ признах, че в такива случаи числата, буквите и функциите танцуват пред очите ми с часове и влошават положението. По време на принудителното будене погалвам бедрото на жена ми с надеждата, че ще отвори очи поне за малко. В тези моменти също се случва да мисля за госпожа А. и да изпитам чувство на загуба и тъга.

Като дете и аз имах бавачка. Казваше се Тереза, за нас Терезина, и живееше от другата страна на реката. Не я помня добре, нямам спомен да съм я докосвал или прегръщал, не си спомням как миришеше. Хората са пълни с умиротворяващи сетивни спомени, топли спомени, към които да се връщат, но не и аз: лесно изтривам от съзнанието си всичко, което не е визуално. От Тереза разполагам само с фрагменти като формата на картофите, които режеше за пържене — на лодки, без да ги бели. Имам и спомен за чорапите ѝ, всъщност матови кафеникави чорапогащници, чиято дебелина оставаше постоянна във всеки сезон. И ми даваше пари, в това съм сигурен. Но най-ясно запазеният епизод с нейно участие, който измести всички останали, е от последния път, когато я видях. Бях вече ученик в гимназията и майка ми реши, че въпросният следобед трябва да бъде пожертван в посещение на бавачката ми. Запътихме се към кооперацията ѝ, от онези, старите, с парапети по коридорите, гледащи към вътрешния двор — спомнях си я като някакво очарователно място, обаче сега, когато вече бях юноша и не обръщах никакво внимание на нюансите, ми се видя безлична и някак жалка. Терезина живееше със семейството на сина си, с което делиха четири стаи, и прекарваше дните си, седнала в едно кресло, откъдето държеше под око

свръхподвижната си внучка, която подскачаше около нея, а понякога и върху нея като някой макак. Така значи, за моето отглеждане родителите ми се бяха обърнали към бедна жена: не знам защо, но в онзи момент това откритие ме възмути. След обичайните любезности постояхме известно време, заслушани в свистящото ѝ дишане. Когато си тръгнахме, Терезина извади от портмонето си банкнота и настоя да я взема, беше като автоматична реакция от едно време. Бях ужасен, но разчетох правилно погледа на майка ми и приех.

Питам се какво ли наследство от спомени ще запази Емануеле от госпожа А., когато порасне. Вероятно ще бъде много по-оскъдно, отколкото си представям. Във всеки случай, постановявам, докато избутвам завивките за пореден път и накрая избирам средния вариант (един крак отдолу, един отгоре), няма да съм този, който ще му предложи да отиде да я види. Когато една връзка приключва, по-добре да приключи рязко и окончателно, дори и да е между възрастна бавачка и детето ѝ.

Нора приписва завръщането на безсънието ми само и единствено на работата. Договорът с университета ще изтече след малко повече от година и за момента не е ставало дума за подновяване. Когато поразпитах прекия ми ръководител за вътрешния конкурс, който университетът обещавахе да проведе от години, той разпери ръце:

— Какво да ти кажа? Чакаме да умре някой от старите. Обаче са държеливи.

Не добави друго, нито пък на неговите шейсет и шест години даде основателни признаци да клони към включване на самия себе си в групата на „държеливите“. Не обича много да се занимава с професионалното ми израстване, по-приятно му е да разнищва интригите в отдела и оттам политиката изобщо. Понякога задълбава така до девет-десет часа вечерта, когато коридорите опустяват и пазачите преграждат изходите с изключение на един страничен, който се отваря с магнитна карта (и ако си я забравил случайно, си загазил). Аз в общи линии кимам, като си драскам върху листа със сметките. Аз съм личната му публика и нямам избор. Мисля, че и на него не му е приятно да прекарва толкова часове с мен, винаги след това си тръгва ядосан, но иска да упражни правото си върху мен, а и да ме притисне в офиса си, все е по-добре от това, което го чака у дома. Без някога да ми е обяснил защо, когато се отвори дума за брак, става още по-отровен от

обикновено. Когато му съобщих, че ще се женя, коментарът му беше толкова кисел, че отстъпваше само на реакцията на Нориния баща към нея („Важното е да се запазят отделни сметки, защото любовта си е любов, но парите са си пари“). Моят началник каза: „Има още няколко месеца дотогава, имаш време да размислиш“. На сватбата дойде сам, зае позиция до масата с бюфета, за да не пропусне някое ястие, и си тръгна с последните гости, доста подпийнал. Казаха ми, че на следващата сутрин не промълвил и дума за празненството, обаче се оплакал от някоя от храните, от която се почувствал зле.

Ироничната му констатация по адрес на най-възрастните професори ми стига, за да отложам с няколко месеца страха, че ще остана без работа. Така че отбелязвам промяна в съотношението на възможностите, касаещи академичното ми бъдеще — нарастване с няколко десети на квотата в полза на преместването ми в друг град или друга държава, или в полза на достойна капитулация, за да си пробвам силите в някоя по-малко престижна програма.

Вариантът за заминаване в чужбина успява да разклати семейното равновесие. Всеки път когато спомена на Нора за някой изследователски център, в който група от млади учени работи в близка на моята област и се занимава с „нещо наистина интересно“, всеки път когато я осведомявам доколко работата с моя ръководител разяжда невидими части от мен и каква полза бих извлякъл от това, да се измъкна от опеката му (бих започнал отново да спя нощем, сигурен съм), лицето ѝ потъмнява. Удостоява ме със съгласие под формата на разсеяно мърморене и чрез мълчанието, което налага веднага след това, ме умолява да не продължавам да работя по въпроса.

Научихме за бременността ѝ по времето, когато преместването ни в Цюрих, където бях спечелил четиригодишна стипендия, изглеждаше вече взето решение. Щях да замина няколко месеца преди Нора, за да може да роди в Италия и веднага щом бъдеща готови документите на бебето, щяхме да се отправим и тримата към най-извънземния кантон на извънземната Швейцария. Отидохме да проучим мястото заедно и да потърсим апартамент. Разгледахме три в един и същи квартал, където отсядаха повечето физици, тъй като предлагаше приемливо съотношение между стипендията и наема и

защото имаше кино. Нора едва прекрчваше прага на апартаментите. Кимаше механично към брокера, докато галеше несъществуващия си още корем.

Хванат в капан между тази нейна странна апатия и собствената ми несигурност, щом приключихме с огледите, реших да я притисна. Е, кой от тях предпочиташе? Дали не беше по-добре да се откажем от някой и друг метър пространство в полза на малко дворче за когато детето проходи? Изброих аргументите за и против всяко от решенията. Тя ме изслуша, без да ме прекъсва. Когато заговори, тонът ѝ беше кротък:

— Не мога да живея с миризмата на индийска кухня, превзела стълбите. Не мога да живея на онзи мокет, нито на онези подове с мраморни шарки. И не искам да се разхождам с детето по тези улици. Сама. — Очите ѝ се навлажниха, но не се разплака. — Разглезено момиче съм, знам. И съжалявам много.

Проектът остана валиден още няколко седмици, дори след като Нора трябваше да остане на легло, когато госпожа А. започна да се вихри вкъщи, налагайки учтиво своя нов ред на стаите и навиците ни.

— Кой знае какви гадости ядат там — коментираше, когато посмеех да изведа на дневен ред въпроса за живота ни в Цюрих (много от забележките на госпожа А. се отнасяха за храната — започваха или свършваха с нея, а храненията представляваха кулминацията на дните ѝ).

Сигурен съм, че с Нора бяха обсъдили в подробности преместването и вече го бяха зачеркнали като възможност, но се задоволяваха да ми го внушат с чисто женска лукавост. Нора често проявява подобна решителност, състояща се от твърдо и любезно противопоставяне, по въпроси, засягащи двама ни: налага волята си парче по парче. С присъствие на духа не много различно от това, с което обзавеждаше чуждите къщи, подреди и моя живот, който преди нея беше оскъден и в безпорядък.

Двете изчакаха да усвоя решението им, след което ме удостоиха с благоволенieto да го формализирам. Една сутрин написах имейл от няколко реда, в който обяснявах, че поради усложнения в бременността на жена ми съм принуден да се откажа от стипендията. Ръководителят ми се възмути от подобно отстъпничество:

— Научните открития не обичат удобния живот, нито пък неудобните съпруги — заяви.

В действителност се радваше на отказа ми, тъй като никой друг нямаше да поеме бързо работата, която вършех за него (развитието на десетки диаграми на Фейнман и заместването в курса по теория на групите, и преписването на чисто на черновите със записките му, и числовите симулации, които трябваше да задам вечерта и да контролирам през нощта... всичко, което му помагаше да се рови в интернет през повечето време и само в редки случаи да се изявява на дъската в офиса си, като ми показва как алгебрата се лее от тебешира в ръката му без задръжки, в цялата ѝ безсрамна красота).

В онази вечер все пак, докато слизах по стълбите на най-модерното крило на института, изпитах и аз неочаквано облекчение, дори чувство на героизъм, че бях отхвърлил амбициите си в полза на спокойствието на Нора. Моите колеги емигранти щяха да се сдобият с ширнал се път към академичната слава и с просторни офиси в сгради от стъкло и метал, но щяха да живеят далече, далече не само от тук, но и от всяко друго място. Щяха да срещнат и да се оженят за чужденки, „удобни съпруги“, повечето принадлежащи на северния фототип, с които да говорят на трети междинен език, френски или английски, като дипломати. А аз? А аз пък имах Нора, която разбираше всяка тънкоост в изреченията, които произнасях, и всеки скрит смисъл в онези, които избирах да не произнасям. Можех ли да се стремя към нещо повече от това? Да си представя, че ще го подложя на риск заради една стипендия, колкото и престижна да беше? Целият прогрес във физиката от самото ѝ начало, хелиоцентризмът и законът за всемирната гравитация, обединените перфектни уравнения на Максвел и константата на Планк, частната и общата относителност, многомерните струни, усукани около самите себе си, и най-далечните пулсари: цялата слава от тези открития, взети заедно, нямаше да бъде достатъчна, за да ми върне усещането за пълнота. Съзнавах, че чувственият екстаз е предназначен да трае определено време (константата на Планк не, тя щеше да остане завинаги), и имах достатъчно опит от връзки с жени, за да знам, че би могъл да се трансформира със същата скорост в своята пълна противоположност, но поне за тази вечер можех да се вкопча в него. На връщане към къщи

минах по най-прекия път и купих от рибарницата пържени морски дарове, достатъчни да нахранят четирима.

Цюрих никога повече не беше споменат.

А сега сме на началната позиция. Отново спекулирам с европейските дестинации, които биха примирили моите професионални нужди с очакванията на Нора и в които съществува поне едно начално италианско училище за Емануеле. Дърам, Майнц, Упсала, Фрайбург: никой не задоволява всички критерии наведнъж, затова ги зачертавам един по един. Когато списъкът свършва, се премествам върху друг: този с имената на колегите, с които ще си оспорвам следващото финансиране за изследователска дейност. Проследявам в интернет последните публикации на всеки един и броя използваните цитати в тях, вкарвам данните в една програма и пресмятам точките, за да ги сравня с моите. Имам основание — някой и друг показател в моя полза, при положение че оценяването е коректно и не подлежи на ходатайства от департамента — да мисля, че мога да мина на следващия кръг.

И дори да стане така, след няколко години пак ще изпадна в несигурност, и после пак, докато съдбата не се намеси благоприятно (точен брой последователни счупвания на таза на петия етаж на Факултета по физика) или докато, по-вероятно, не се реша да се отърся от романтичната мечта, за да се отдам на конкретиката. Има свободни работни места в областта на финансите, на софтуера, на консултантската дейност: физиците умеят да боравят с големи количества информация, приспособими са и най-вече не се оплакват — така се говори.

Пред моя психотерапевт успявам да отложам самосъжалението за по-нататък и се обявявам за стъпил на земята или на път да стъпя. След като определя характера на депресията ми за „общо взето, философски“, ми препоръчва най-банален лексотан за най-лошите нощи.

И така, ето ни и тримата, всеки погълнат от себе си и от никой друг: Нора, която се оплита в множащите се задължения, Емануеле, който се опитва да заглуши чувството за липса, и аз, опрян на идеята за

слабата ми психика. Понякога едно семейство на новобранци е и това: една свита мъглявина от егоцентризъм с риск за имплозия.

Всичко това е достатъчно, за да забравя кашлицата на госпожа А., която междувременно се влошава дотам, че не я оставя да мигне. Още някой, страдащ от безсъние, и то не защото стаята ѝ е пълна с духове — нейните духове отдавна са се превърнали в най-добрите ѝ приятели — а защото всеки път когато си легне, гърдите ѝ започват да клопочат, докато не се върне в седнало положение, за да отпива още вода или още сладникав сироп.

Престанала да ходи и на църковна служба, защото пречи, забелязала, че започват да я гледат неодобрително и раменете на стоящите пред нея потръпват раздразнено. Последната неделя си тръгнала малко преди причестяването, като настъпила непохватно жената до нея, докато се опитвала да излезе от реда. Кашлицата ѝ отекувала, усилена от високия гол свод по непоносим начин.

Докато се връщала към къщи по прекия път между брезите, се питала, водена от гняв и не без страховитото чувство на съмнение в богохулство, дали цялата работа с причестяването — цялата „работа“, ето един израз, който се появява на устата ми, когато говоря за нея, използваше го непрекъснато: „хубава работа“, „каква е работата тука?“, „трябва да оправим тая работа с чорапите“, всяко нещо определяше като някаква работа — та докато се прибирала вкъщи онази сутрин, се питала дали специалната атмосфера, която се създава около причестяването, не била в крайна сметка замислено представление, постигнато чрез пеенето, чрез думите, нашепвани от свещеника, чрез хората, застанали на опашка със събрани длани и наведени глави. С тази мисъл започнало бавното отдръпване на госпожа А. от една вяра, която не познавала съмнения и която точно тогава щяла да ѝ бъде по-нужна от всякога. Повече нямало да се изповяда, дори когато краят наближи. От един момент нататък мисля, че прецени, че този път е ред на Господ да ѝ иска прошка.

Едно от редките ни търкания се отнасяше именно до религията. За известно време си беше вгълпила, че трябва да научи Емануеле да се моли, без особено да се интересува от мнението ни. Не че Нора и аз бяхме напълно против, но бяхме избрали да сключим граждански брак

и никога не бяхме влизали заедно в църква, освен на чужди церемонии или от чисто туристически интерес. По административно-религиозни причини аз бях подложен на свещения акт на кръщенето на дванайсет години, заедно с първото причастие и миропомазването, нещо като изгодно три в едно (баща ми, съвсем на друго мнение по въпроса, се представи на свещеника с изпъната напред ръка и му промърмори нещо за Галилей, отричането от вярата и кладите, от което той побледня). Както ненадейно се появи, така и бързо угасна моята отдаденост на вярата.

Нора просто винаги е била хладна по отношение на вярата: доколкото ми е известно, никога не се моли и откакто я познавам, носи на врата си една абаносова броеница, без да се замисля за символичното ѝ значение, а само защото ѝ харесва как ѝ стои.

— Какво лошо има? — отговори ми, когато проявих недоумение към едно толкова повърхностно отношение.

Емануеле, изглежда, притежаваше усет за нашата двойственост по отношение на религията. На масата се впускаше да нарежда молитвите на госпожа А., като ни предизвикваше с поглед. Ние продължавахме да ядем, все едно че нищо не е било. Ако не престанеше, Нора му казваше любезно, но твърдо, че това не е подходящият момент и че е по-добре да запази молитвите за когато е сам в леглото.

Питам се дали вярата щеше наистина да пусне корени в сина ни, ако госпожа А. беше имала време да я подхранва. Може би щеше да е цяло щастие за него: едно каквото и да е кредо, смислено или не, сложно или просто според случая, все е по-добре от липса на кредо. Понякога ми се струва, че ние, възпитани като младежи в господството на непоклатимата логика, израсли вътре в загражденията на строгата научност, изпитваме по-големи затруднения от другите: виждаме твърде много от безкрайната последователност от грешки, плъзнали по света между индивиди, събития и поколения, но това, че ги виждаме, не означава, че знаем как да се справим с тях. Може пък да е имала право госпожа А. да повери настроението си отчасти в божии ръце, точно както и на хороскопа по радиото в седем сутринта. Може би има право Нора да носи на врата си броеницата с лекота.

За няколко месеца от католическата вяра на Емануеле не остана и следа.

Наблюдавах го по време на погребението на госпожа А.: не успяваше да следва дори *Отче наш*, липсваха му някои думи и със задъхване подхващаше отделни откъси, като се озърташе в опит да чуе от другите. За момента Исус се нареди сред многото истории, които са му били разказвани.

За влошеното състояние на госпожа А. разбираме от телефонно обаждане. Една вечер Нора ѝ звъни. За толкова години Бабет нито веднъж не набра нашия номер, подозирам, че винаги е плащала само началната такса на телефонната сметка и нито цент повече. На Нора ѝ е трудно да разбере какво казва, защото кашлицата я прекъсва постоянно. Първо отишла при лекуващия лекар, който ѝ предписал инхалации с кортизон, но не помогнали. Така загубила петнайсет ценни дни. Когато се върнала, той я препратил по спешност при колега пулмолог, който назначил първо рентгенова снимка и после, когато видял резултата, и скенер с контрастно вещество.

— Скенер? — пита Нора панически, привличайки и моето внимание.

Да, скенер, обаче резултатът още не е пристигнал. С рентгеновата снимка пък минала по обратния път: след пулмолога, който ѝ показал едно петно отдясно — „може да е огнище, начало на бронхопневмония или съсирек, засега нека го наричаме сянка“ — се върнала при лекуващия лекар, единствения, който винаги се изразява ясно, и така направил и този път. Докторът държал снимката пред очите си дълго време, като я разглеждал на светлината на прозореца. После ѝ я върнал, разтъркал клепачи с длани и просто изрекъл: „Желая ви късмет“.

При тези думи госпожа А. избухва в силен плач. Скенер или не, разбрала е. Докато Нора с разширени и плувнали очи прави с пръсти едно Р, главно „р“ за Рак, и оформя другите букви с устни, а после доближава показалец до гърдите си, госпожа А., задавена от кашлица и хълцане, ломоти нещо за една птица, която дошла при нея в края на лятото и ѝ донесла скръбната вест.

ГОСТИЛНИЧАРКАТА

Скоро диагнозата е поставена. За госпожа А. не е изненада, нито пък вече за нас, но си е разтърсващо. Туморът на белите дробове е най-често отъждествяван, за разлика от всички други видове, с определен начин на живот, с вредни пороци, с някаква вина. Госпожа А. никога не е пушила цигари в живота си, дори когато, като момиче, помагала на баща си в магазинчето за цигари — ако най-нетърпеливите клиенти запалвали цигара още докато са в магазина, тя отваряла широко задната врата, за да изгони пушека; в семейството ѝ няма особена повтораемост на онкологични заболявания — една пралеля имала на гърлото и един втори братовчед на панкреаса — а собствената ѝ клинична картина се свежда до артрит и обичайните прекарани детски болести. Хранила се е здравословно; всеки път когато е било възможно, е консумирала зеленчуци от собствената си градина, дишала е чист въздух и не се е отклонявала от този начин на живот нито на сантиметър, никога. А пък...

Допитвам се до приятел лекар, като му предавам, каквото съм успял да разбера от хистологичното изследване, което госпожа А. ми прочита, като изопачава всички термини (ще продължи да го прави до края, непроницаемият научен жаргон е подигравка с нейната интелигентност, макар че през последните месеци ще проговори с онази надутост на човек, усвоил сложната медицинска терминология на вътрешните болести, защото се е сближил с нея). Различавам „карцином“ и „не на малки клетки“ и „четвърти стадий“ и това е достатъчно за моя приятел, за да изпъшка тежко и после да каже:

— Ще стане бързо. Тези тумори действат с невероятна точност.

Във водовъртежа на последвалите телефонни обаждания — сега ѝ звъним всяка вечер, за да ни държи в течение — най-често повтаряното от нея изречение е: „Не мога да разбера“. Искане ми се да ѝ отговоря, че няма много за разбиране, че така стоят нещата и толкова, туморът ѝ е част от статистика, може би на опашката от гледна точка на функция на разпределението на Гаус, но така или иначе, част от

естественния ред, обаче запазвам реализма за себе си, позволявам си да го проявявам само пред Нора, която се пита защо по същия отнесен начин. Що се отнася до моята ясна преценка, тя е само украсена форма на цинизъм, една от чертите ми, които най-много я дразнят, остатък от младежката ми заядливост, с която още не е успяла да се справи. Спираме да говорим по темата.

Резонното обяснение, което всички търсеха, не закъсня да се появи все пак под формата на изрезка от вестник, която една съседка на госпожа А., Джулиета, най-зле реагираше на новината от всички, ѝ носи един следобед, запазена в прозрачна папка.

Научно изследване със съмнителна стойност обявява процентна аномалия по отношение на туморите във Вал ди Суза. Възможни причини: телефонният предавател над Кианоко, за чието вредно влияние се говори от години сред жителите на долината, и ядрените електроцентрали по течението на Рона.

— Може би — коментирам по телефона, — да, може би — но не мога да не забележа, че изрази като „аномалия“ и „ядрени електроцентрали“ биват възприети от госпожа А. като ужасяващи или пък като успокояващи, според случая.

Няма място за спорове. Телефонен предавател и централи отвъд границата: ако това е необходимо, добре дошли са, да припишем вината на тях. По-лесно е да се ядосваш на обогатения уран на французите и на електромагнитните излъчвания, отколкото на също толкова невидимата съдба, на празнотата, на безмилостния гняв божи.

Скоро спираме да се питаме за причините поради липса на време. Над госпожа А. се струпват нови, наложителни занимания, които ѝ напомнят за годините диализа на Ренато, само че сега тялото под прожекторите е нейното и отговорна е тя самата. С оглед на първия цикъл химиотерапия — онкологът е предвидил три с интервали от по двайсет дни, след като неохотно е отхвърлил възможността за операция — с оглед на първия цикъл госпожа А. пожелава да се снабди с перука. Не знае кога косата ѝ ще започне да се сипе по пода кичур след кичур и иска да бъде подготвена. По ирония на съдбата косата е единственото нещо, на което наистина държи: върви изкривена, не си е купувала нова дреха от поне двайсет години (така че нямаше как да сгрешим с нова жилетка като подарък за всеки повод), не харчи дори минимално за козметика или бижута, тъй като носи само тези, които

съпругът ѝ е виждал, но има специално отношение към тежката си коса. Понякога Нора ѝ запазва час при своя фризьор, за да я поглези. Неведнъж ми е обръщала внимание каква рядкост са естествено белите коси като тази на госпожа А., бяло, изпъстрено със сребърни нишки.

— Де да имам такава и аз, като остаряя — казва и подозирам, че по-дълбоко зад това пожелание се крие желание за принадлежност.

— Първо искам да се подстрижа — обявява госпожа А. по телефона, — късо, както когато бях млада. Поне да свикна да си гледам голата глава.

Нора се отнася към аргумента като към това, което е, един каприз:

— Не говори глупости. Много си е добре така.

Скритата надежда на госпожа А. е, че ако се подстриже, корените на косата ѝ ще се подсилят достатъчно, за да не опада после. Мисленето ѝ е силно повлияно от общоприети схващания, които винаги са ме забавлявали или вбесявали, според случая. Няма представа за унищожителната сила на отровата, която ще вкарат в тялото ѝ, за енергията, която ще прокуди всяка форма на живот и на съпротива, добра или лоша, без разлика, като ураган. Накрая Нора успява да я разубеди. Заема се да намери най-добрия магазин за перуки. Свързва се с една клиентка, чийто апартамент в Лигурия е обзавела, която преди година се е лишила и от двете си гърди поради злокачествена киста и за която сега говори с особено възхищение, като че преживяното я е издигнало на по-високо ниво на съзнание. Тя ни насочва към един магазин в центъра и ако се съди по предварителното ми обаждане, не греша: момичето, което ми отговаря, изпитва много по-малко неудобство от мен да говори за перука за болна от рак жена, дори не изпитва никакво неудобство, все едно непрекъснато ѝ звънят по същия повод.

Един ден госпожа А. идва у нас и ѝ премервам обиколката на черепа в кухнята с шивашкия сантиметър от кутията за конци, чието използване някога беше нейно изключително запазено право. После я снимам — отпред, отзад и в профил. Перуката трябва да е сресана така завинаги, във вечна прическа за коса, която никога няма да порасне.

Съпровождам я аз самият за пробата, което ме кара да се чувствам доста странно, почти като че я придружавам на гинекологичен преглед. Госпожа А. е радостна, ракът може да бъде

победен, изглежда доволна, че тази част от деня е посветена на нея, че някой си е направил труда да кара нейната кола и после да я заведе на кафе. Никой не ѝ е посвещавал време незнайно откога.

Вътре в магазина ни настаняват във вестибюл, от който се вижда какво става в другите стаи. Над нас виси полилей с кристални орнаменти, на който са монтирани енергоспестяващи крушки. Обстановката е нещо средно между аристократична и западна, но по-скоро всъщност е западна. Госпожа А. сочи мебелите един по един и определя стила им: ампир, сецесион, барок...

— Виждаш ли, ако имах дете, на колко много неща можех да го науча? — въздъхва.

Но нямаше дете.

Когато Нора и аз се целунахме за пръв път, носехме перуки: нейната, висока един лакът и с форма на ананас, моята — сива и на къдри. И двамата бяхме с напудрени в бяло лица. Репетирахме в курса по актьорско майсторство няколко сцени от „Гостилничарката“^[1], които нямаше да представим пред публика. Обличахме костюмите, за да повдигнем нивото на тържественост и самодоволство.

Всяка вечер студентите и докторантите от Физическия факултет, между които и аз, излизаха от строгата сграда на „Виа Джурия“ и се пръсваха из града в търсене на места, където момичетата да не се обличат така отблъскващо скучно и изобщо да не се отнасят към телата си с такава досадна небрежност. Записвахме се във фотографски курсове, в готварски курсове, на източни езици, танго и аеробика; успявахме да се вмъкнем на студийни прожекции, претъпкани от дипломантки по съвременна литература, или се преструвахме, че вярваме в духовния потенциал на лая йога, само и само да ни се отвори път към секса. След различни опити се озовах на актьорски курс, макар и да не хранех никакъв интерес към театъра. На първия урок Нора, която посещаваше курса повече от година, ми показва дихателните упражнения. Жена ми натисна стомаха ми с ръка с такъв замах, че издадох неволен смущаващ звук, преди дори да ми каже името си.

След курса, вече късно вечерта, се заразхождахме напред-назад покрай реката, като се въртахме около автобусната спирка, където

накрая трябваше да се разделим, и пропуснахме няколко автобуса. Нора почти през цялото време говореше за баща си и майка си, които тогава бяха точно в най-враждебния период на развода. Измъчваше я мисълта за родителите ѝ, както може да се измъчва човек само когато е на двайсет и пет и си дава сметка, че иска да бъде съвсем различен от тях някой ден и че може би няма да успее.

Вечерта, в която носехме перуките, я разсмях, като имитирах руснака докторант на стипендия Алексей, с когото делеяхме един кабинет на партера. От един месец живееше в работния ни кабинет, за да не плаща наем. Беше се снабдил с електрически котлон, на който топлеше ужасното съдържание на най-различни консерви, а нощно време опъваше спален чувал върху бюрата ни, събрани едно до друго, като се спотайваше от охраната. Раздигаше всичко, преди да съм пристигнал, с изключение на случаите, в които не чуваше будилника. Нора ме целуна без никакво предизвестие. Бяхме с перуки и аз имитирах неудачния английски на руснака, така че в известен смисъл бяхме и не бяхме себе си, но сигурно винаги е така, когато целуваш по устата някого за пръв път.

Разказвам всичко това на госпожа А., най-вече за да я разсея, докато чакаме, но сигурно вече ѝ е известно или пък не я интересува особено, защото, щом се появява едно момиче с дървена поставка с формата на глава, върху която е поставена новата ѝ коса, скача на крака.

Фалшивата коса невероятно прилича по цвят и подстрижка на нейната, но съм готов да се обзаложа, че консистенцията е доста различна. Госпожа А. се настанява пред едно огледало и се оставя да ѝ я нагласят тържествено на главата като корона. Гледа прехласната отражението си, завърта глава първо на едната страна, после на другата, поисква от момичето малко огледало, за да види как ѝ стои отзад.

— Почти се харесвам повече, отколкото без нея — казва тя и аз не знам какво да мисля: че иска да си повдигне духа или че наистина смята така.

С тази синтетична коса определено е различна отпреди, но и е същата.

Биваме осведомени върху поддръжката на перуката: може да се мие с деликатен шампоан и да се реши, но не много често, няма нужда,

косата на перуката не се цапа толкова, колкото нашите коси (момичето проявява съобразителност, като използва уместния израз „нашите“ вместо „истинските“).

— А сега можете да си изберете нощна шапчица, тя ви е бонус, имаме различни цветове. Ментовозелено, харесва ли ви тази? Какво ще кажете? В тон е и с очите ви. Почакайте. Почакайте, ще ви помогна да я свалите.

Госпожа А. е хванала перуката с две ръце.

— Не! Оставям си я. Ако е възможно. Поне ще посвикна с нея.

Момичето придобива тъжен, разочарован вид:

— О! Разбира се, че е възможно. Вече си е ваша.

Излизаме от магазина, хванати под ръка. Госпожа А. е с новата си коса и има горд вид.

— Да не казваме нищо на Нора, да видим дали ще забележи — предлага.

Казвам ѝ, че съм съгласен, идеята е забавна, нещо като тест, а междуременно пиша съобщение на жена ми, в което ѝ обяснявам, че Бабет ще бъде с перука и тя трябва да се прави, че не забелязва.

Във възбудата забравихме да вземем дървената поставка. Връщам се да я взема след няколко дни, сам. Казвам на същото момиче:

— Извинете ме, но госпожата си забрави главата.

Тя обаче не се усмихва, може би шегата ми ѝ се струва проява на лош вкус.

Оставям поставката в колата на предната дясна седалка, докато се видим отново с госпожа А. Случва се дори да ѝ заговоря. Един следобед предлагам на един по-млад колега да го закарам. На влизане в колата повдига учудено главата от седалката.

— За какво ти е това? — пита ме.

После, без да ми остави време да обясня, се прави, че я целува по несъществуващите устни.

[1] Комедия от Карло Голдони (1753). — Б.пр. ↑

СТАЯТА С РЕЛИКВИТЕ

Косата на госпожа А. не започва да пада след първия цикъл химиотерапия, нито след втория. Вместо това непрекъснато повръща, което може би е по-лошо. Разположила е три легена на стратегически позиции — до дивана, под леглото и в банята — и изобщо не се стеснява да обяснява как ги използва редовно. Задръжките по отношение на телесните функции никога не са били присъщи на характера ѝ, тя е директна жена, от онези — както би се описала — които обичат да представят нещата такива, каквито са. Това, което не може да търпи, е, че в селото ѝ всички я питат как е. За тумора са информирани само Джулиета и още две приятелки и никоя от тях не е прекалена клюкарка, но тя си дава сметка, че темата за нечия болест е твърде сочна и тя самата в миналото се е възползвала от състоянието на този или онзи, за да подхранва ненужни брътвежи. На кого му пука. За месец и нещо е отслабнала с шест кило, изтощението ѝ е видимо, така че не се учудва, че всички я питат за здравето ѝ. За да избегне затруднението, е свела излизанията до минимум и предпочита да пазарува на пазара в Алмезе, на няколко километра по-нататък в посока към долината: и без това ѝ е на път на връщане от болницата.

Лекарите не ѝ препоръчват сурови зеленчуци, консервирани в зехтин храни и колбаси — всички те съдържат потенциални бактерии, които биха застрашили имунната ѝ система, срината от лекарствата. Нещо като диета на бременна жена, която тя не е имала възможност да изпробва при по-благоприятни обстоятелства. И точно като бременна жена през малкото свободно време, което ѝ остава от терапията и последиците ѝ, задоволява спорадичните желания за определени храни, които започват да се проявяват ритмично и които тя иронично нарича „моите прищевки на бременна“.

Един ден се качва в колата и пътува с километри само защото си е спомнила за хляба, който пекат в една фурна на дърва в Джавено. Не си е позволявала подобни прищевки през целия си живот в името на приличието, в името на... в името на какво? Много пъти преди това ѝ

се е дояждало от този хляб и не си е позволявала да отиде да си го купи, защото ѝ се е струвало неудачно да предприема сложни действия заради един каприз. Сега се вкопчва в желанията, призовава ги, защото всяко от тях е предизвикано от една потрепваща жизненост и я разсейва за броени минути от съкрушителната мисъл за болестта.

От хладилника ѝ изчезва първо пармиджаното, после останалите сирена, червеното и бяло месо. За месото, обяснява ми, не е виновно гаденето, обаче вече не усеща нито миризми, нито вкусове, а да дъвчеш парче месо, без да усещаш вкуса му, е като да държиш в уста нещо мъртво, което през цялото време ти напомня, че е мъртво: накрая ти е невъзможно да го преглътнеш.

— Снощи ми се прияха грах и яйца. Сготвих си ги и ги изядох с удоволствие. После се закашлях и повърнах всичко. Край, приключих и с яйцата, и с граха.

Госпожа А., която не пренебрегваше и най-смелите традиционни храни — печени жабешки бутчета, варени охлюви, гълъби и шкембе, мозък и пържени дреболии — вече не е в състояние да изяде едно невинно ястие като грах с яйца.

— И водата, представяш ли си? И от нея ми се повдига.

От декември нататък през цялата година оставащ ѝ живот ще пие само газирани напитки — кока-кола, оранжада, битер портокал — и ще се изхранва предимно със сладкиши като някое непоправимо дете с вредни навици.

Решавам да отида да я видя. Осведомен за абсурдната ѝ диета, ѝ купувам цял поднос пиемонтски целувки^[1], слепени с шоколад (след като констатирам успеха им, ще се появявам със съвсем същия поднос при всяко следващо посещение до края, докато откаже и тях). Една слънчева неделна сутрин отиваме с Емануеле, който в чест на дезертиралата си бавачка е понесъл една много цветна рисунка, прилична на халюцинация, на която летящи нимфи с розови, лилави и сини коси се реят в небе, осеяно с чудовища.

— Кои са тези? — питам го.

— Нежни феи.

— А тези?

— Покемони.

— Аха.

Жалко, че после решава да опакова рисунката: навива листа на бонбон и го облепва с тиксо. На госпожа А. подава една капсула от омачкана и лепкава хартия. Тя я оставя встрани в недоумение. Вече няма време да се занимава с непоследователната креативност на Емануеле, сега ѝ е ред да се грижи за тялото си, да взема всичките си лекарства и да следи за ефекта от тях, повече страничен, отколкото благоприятен. Имам ясното предчувствие, че рисунката ще свърши в кошчето веднага щом си тръгнем.

Емануеле не може да разбере нищо от ставащото, нито че болестта води до егоцентризъм, не възприема госпожа А. като различен човек от жената, която се е грижила за него, за него и за никой друг, която го е следвала в шантавите му измислици, където и да са били насочени, и го е отрупвала с почести като принц. Когато усеща внезапната студенина, се изнервя и става нетърпим, разбирам го от начина, по който променя гласа си, винаги прави така, когато иска да бъде отново център на внимание. Госпожа А., от друга страна, не се задълбочава или не иска да разбере какво минава през главата на детето. Намирам се между два бушуващи огъня от очаквания и разочарование: от едната страна — една болна възрастна жена, от другата — ученик в началното училище, и двамата устремени да привлекат всички погледи върху себе си от страх да не изчезнат в противен случай.

Изпращам Емануеле да играе на двора, въпреки че е твърде студено. Той протестира, но накрая се подчинява. От вратата ме стрелва с един от най-лошите си погледи.

В дома на госпожа А. имаше една стая, в която парното беше изключено от години, стая, която не приличаше нито на хол, нито на кабинет, а по-скоро на място за съхранение на реликви. Тъй като през зимата температурата в нея беше по-ниска с поне десет градуса в сравнение с останалата част на апартамента, влизането там създаваше усещане, че влизаш в катакомба. Прозорците имаха допълнителни крила с цветни стъклописи на женски лица в профил — не помня името на стъклописеца, но госпожа А. го произнасяше винаги с голямо

уважение — затова и светлината, която се процеждаше през тях, също беше оскъдна като в гробница. Всичко вътре напомняше за Ренато.

На една ниша в стената бяха монтирани рафтове и на всеки от тях беше изложена различна колекция. Смесицата от епохи и стилове сочеше, че зад избора стои особено непоследователна личност или пък напълно лишена от предразсъдъци: имаше десетима статуетки от предколумбовата епоха, няколко преспапиета със странни форми, каквито не бях виждал другаде, следваха скулптури от рисувана керамика със съмнителни качества и най-различни вази от сребро и месинг. Ниска маса с двойно дъно, облечено в зелено сукно, приютяваше в средата на стаята двацетина джобни часовника на еднакво разстояние един от друг, със стрелки, сочещи дванайсет. От тази разнородна сбирка си проличаваше стремежът на вехтошаря Ренато да се превърне в експерт по антики — почти достигната цел, но никога напълно. Госпожа А. си даваше сметка, а може би не, невъзможно беше да се каже, но за нищо на света не бе склонна да омаловажи необоснованите стремления на мъжа си. От целия ѝ житейски опит най-неочаквано и вълнуващо беше се оказало да му помага в продажбата на експонатите и само мисълта за това я изпълваше с гордост.

Най-ценният материал беше струпан зад лакиран параван с ориенталски мотиви: петдесетина картини, всичките с доказана автентичност и различни размери. Знам със сигурност, че между тях имаше творби на Алидже Сасу и на Романо Гадзера, поне две от школата на Феличе Казорати и няколко от футуристичния период, макар и не от най-известните му представители. Госпожа А. сподели с мен и за едно масло на Джузепе Миниеко, *Младоженците*, което Ренато така и не пожелал да продаде въпреки настояването на един лекар, който всяка година вдигал офертата: тази картина, твърдеше тя, ѝ напомняла за тях двамата, както и за мен и Нора.

В действителност така и не видях нито една картина. Госпожа А. ми показва само хартиените обвивки, всичките еднакви, и единствения път, когато се осмелих да надникна зад пролуките на една опаковка, пристъпи, за да ме спре. Повече не направих опит.

— Какво смяташ да правиш с тях? — питам я в деня, в който съм ѝ на гости с Емануеле, обхващайки с жест цялата стая.

Неделикатен въпрос, който не съм обмислил добре, но пък се чувствам длъжен да я предупредя за риска от разпиляване на съкровището ѝ, съкровище, така дълго съхранявано в един неподозирани апартамент на една неподозирани кооперация. Който и да дойде след нея, няма да прояви към него дори минимално внимание, със сигурност не каквото тя очаква, защото няма как да се сравни с отдадеността на цял един живот. Госпожа А. все още може да си позволи лукса да предопредели съдбата му, да реши бъдещето на всеки от предметите точно както пожелае.

— Добре са си тук — отговаря.

Въпросът предизвиква моментално отдръпване, усещам го по начина, по който ме подканя да изляза от стаята, за да се преместим в хола — казва, че ѝ е станало студено. Знам за какво мисли и не мога да я виня. Въпреки че не допускам да съм проявил тенденциозност, трябва да призная, че когато зърнах картината с жената, белеца праскови, за момент си я представих окачена в спалнята ни с Нора, най-последно придаваща достойнство на една стена, за която така и не намерихме нещо подходящо, нещо, което да сметнем за достатъчно интимно, за да си стои там и да ни наблюдава отгоре всяка нощ, будни или заспали.

След онази неделя ходих още веднъж в апартамента на госпожа А. Беше починала четири месеца по-рано. В крайна сметка ни беше завещала част от мебелна гарнитура — една маса и един шкаф от двайсетте години в цвят сметана, и трябваше да ги взема, преди да са продали апартамента. Тези мебели бяха единственият ни подарък от Бабет и всичко, което ни остана от нея. За Емануеле не се беше погрижила.

В Рубиана ме очакваха двете ѝ братовчедки, Вирна и Марчела. Масата и шкафът бяха единствените останали мебели заедно с разни кашони с дреболии: тенджерата под налягане, две кани от пластмаса и сервизът от чаши с позлатените краища.

— Тези ще ги дадем за благотворителност — каза Вирна.

— Благородно намерение — отговорих без сянка сарказъм.

От полилеите, от колекцията часовници и от статуетките от предколумбовата епоха, от картините и от стенния часовник в хола —

нито следа. Липсваха и допълнителните крила на прозорците, дневната светлина нахлуваше в стаите безпрепятствено със сила, която тук не биваше допускана преди. Ето един оголен, плячкосан апартамент, ето светкавичното разформироване на един живот, посветен на опазване на старините. Госпожа А. имаше достатъчно време, месеци наред, да осигури на реликвите приемственост и да им придаде смисъл, а не беше направила нищо. След поставянето на диагнозата не се занимаваше с нищо друго освен с това да си съсипва дните, всеки един ден, за да си осигури някой и друг в повече. От нея и от всичко, което беше пазила в продължение на целия си живот, не бяха останали следи, всеки предмет беше преразпределен на място, с което нищо не го свързва и където няма дори и намек за произхода му, всяка част от обзавеждането от пазител на спомени се беше превърнала във вещь за продан.

Горката, глупава госпожо А.! Остави се да те измамат, смъртта се подигра с теб, а и болестта още преди нея. Къде са картините, които криеше зад паравана? Години наред дори не ги погледна, да не би прахта да ги повреди. Дори параванът изчезна, сигурно е изоставен в някой влажен склад, опакован в целофан и повдигнат от пода на палети. Трябва да се мисли за бъдещето, госпожо А., винаги. Все се хвалеше колко си мъдра, как всичко си научила от опит, но не се оказало много полезно, за съжаление. По-добре да беше мислила повече, защото чувството ти за практичност не можа да спаси нито теб, нито притежанията ти. Краят не прощава, държи сметка дори за най-малката вина, за най-невинния пропуск.

Сложихме масата в кухнята. Емануеле я позна и я обиколи, без да я докосва, все едно се питаше през кой пространствено-времеви тунел е пренесена от дома на госпожа А. до тук. Първата вечер ни беше странно да ядем на нея, никой от нас не беше свикнал със студенината на мраморния плот, с гладкото усещане на допир с ръцете. Изкуствената светлина се отразяваше в очите ни от светлата повърхност, цялата стая изведнъж беше станала по-бляскава.

— Трябва да сложа по-слаба крушка — казах.

— А, да — отговори Нора разсеяно. После добави: — Не ти ли се струва, че се храним заедно с нея?

За бюфета нямаше място, беше прекалено дълъг и заемаше прекалено много място за малката ни градска кухня. Сложихме го в мазето в очакване да му се измисли нова роля, което едва ли щеше да стане. Една сутрин слязох да го почистя и да го намажа с продукт срещу дървояди, защото забелязах, че по ъглите се е натрупал фин дървен прах. Когато отворих горните вратички, забелязах, че по вътрешните стени бяха залепени няколко статии от вестник, като всеки лист беше датиран отгоре с химикалка: 1975 или 1976 година. Годишите, в които Ренато още е бил жив, но вече в тежко състояние. Доколкото знаех, госпожа А. имаше шкафа от една негова леля, може би беше сватбен подарък.

Прегледах заглавията на изрезките, като се опитвах да проумея логиката на критерия за селекцията.

Тъмни сделки, арестуван висш полицаи
Пентагонът и ЦРУ са предизвикали сушата в Куба?
ИТТ потвърди, че е финансирала преврата срещу
Алиенде
Държавните многофамилни жилища ще се топят със
слънчева енергия
Заплата от един милиард за президента на
козметична фирма
Сан Джорио: смърдящо сметище
Тя на 50, той на 67: „Беше чиста любов от пръв
поглед“

При пръв прочит статиите, общо към четиресет, не изглеждаха свързани. Единственият очебиен факт беше, че не ги е подбирала госпожа А. (съмнявам се, че имаше точна идея къде се намира Куба или пък че свързва името Пентагон с нещо различно от геометрична фигура с пет страни). И все пак, докато местех поглед от едното крило на другото, от едно вестникарско каре на съседните му, започнах да схващам, че темите не бяха толкова разнообразни и статиите се придържаха към някои основни насоки. Преброих ги и ги разделих по сюжети. Крайният резултат учудващо сочеше, че по-голямата част се отнасяше за ЦРУ, ФБР, обтегнатите отношения между Съединените

щати и Фидел Кастро. Госпожа А. никога не бе споменавала, дори и в последните ни разговори, Ренато да е проявявал особен интерес към интригите на властта. Вратите на шкафа обаче ми представяха един мъж, привлечен от конспирациите, който беше залепил изрезките една до друга вероятно за да се добере до общата картина, разкриваща измамата, в която обществото го е въвлякло. Може би дори ставаше дума за нещо повече, може би Ренато е сътрудничил на тайните служби — госпожа А. не пропускаше случай да го опише като непредвидим човек с няколко живота, което го правеше толкова интересен, но най-вероятно един сътрудник на службите не би залепил изрезки за ЦРУ от вътрешната страна на кухненския шкаф.

Едно каре, маркирано с флумастер, информираше за десетте най-могъщи фирми в света по данни от 1973 година. „Крайслер“ беше на пето място. Ако Ренато знаеше какво се случи междувременно, как „Крайслер“ се превърна в пепел и сега я командва един негов земляк, щеше да помисли, че планетата е обърнала посоката на въртене около оста си.

Ако моите и Норините мебели един ден се окажат на търг, ако ги намерят под пепелта на изригнал вулкан, няма да открият в тях почти нищо от нас, най-много някоя набързо направена драсканица на Емануеле, подобна на скална рисунка, отнасяща се до периода, в който се домогваше до всеки ъгъл вкъщи, въоръжен с флумастери. Археолозите от бъдещето няма да се натъкнат на снимки, малкото, които имаме, са качени на твърдия диск на компютъра, който ще бъде отдавна излязъл от употреба, когато бъде намерен. Нора и аз сме странни манияци иконоборци: нищо не пазим, не си разменяме нито писма, нито бележки (с изключение на списъци за пазар понякога), по време на пътувания не си купуваме сувенири, защото повечето са проява на лош вкус, а и вече са еднакви по всички краища на света, и откакто апартаментът ни беше посетен от крадци, не съхраняваме злато или бижута, просто нямаме такива. Нашето съвместно съществуване е поверено на добрата ни памет и на тази на силициевата матрица. Да, ние двамата също, Нора, забравяме за бъдещето. Нямаме сватбен албум, как е възможно? А някой ден ще се почувстваме достатъчно далече от този момент, за да поискаме да го преживеем отново, поне на снимка.

Бъдещите археолози, които ще издухат пепелта от дома ни, ще намерят само металните части от твоето софистицирано обзавеждане и ще им трябва време, за да възстановят оригиналната му красота, ще се натъкнат на малко предмети и почти никаква украса, също и в стаята на Емануеле, която от година на година се опразва все повече от играчки и цветове, защото всичко, което го занимава, вече е в паметта на мобилната конзола. Питам се какво ли може да им подсказе, че в тези стаи е живяла двойка, впоследствие семейство, и че са били щастливи заедно, поне в продължение на дълги периоди.

Ако пък, по силата на сложен процес на фосилизация, някое разпокъсано парче вестник оживее в контейнера за хартия, преди да се разпадне, и проследят заглавията, както направих аз със заглавията от шкафа на госпожа А., сигурно ще си помислят, че са от някакво второ Средновековие, от още една тъмна и безнадеждна смяна на хилядолетия. Или пък не, нашето време изглежда толкова тежко и компрометирано само на нас, както на Ренато е изглеждало тежко и компрометирано неговото, защото се поддаваме на внушения и защото всяка епоха съдържа в себе си нахално надвисналата заплаха от катастрофа.

[1] *Vaci di dama* — полусферични сладки от бадемово или лешниково брашно, слепени с шоколад по две. — Б.пр. ↑

БЕЙРУТ

— Без нея не ми се празнува — признава си Нора, когато приближава първата Коледа, в която Бабет няма да е с нас.

Решила е да я прекара с братовчедките си (винаги ги е описвала като завистливи и злобни, държеше се на разстояние от тях въпреки самотата, но ракът, изглежда, намали и имунната ѝ защита към семейството, защита, която беше развивала през половината си живот) или не е очаквала, че ще я поканим и тази година. Сигурно си е казала: сега, когато вече не съм им прислужница, няма никаква причина да ме искат. Когато ѝ се обадох, за да ѝ кажа, че е добре дошла както винаги, реагира остро, почти раздразнено:

— Моля ти се, хич и не си помислям да седна на маса. Да гледам всичката тая храна. Много съм сложна вече за компания.

Предложих ѝ да се присъедини преди или след, на гладно или с пълен стомах, щяхме да се радваме, така или иначе.

— Оставете ме мене — отреза ме, — празнувайте си спокойно.

Нора и аз обаче никак не сме спокойни. Без госпожа А. списъкът с поканените за Бъдни вечер ни изглежда по-застрашителен от всякога: ние тримата, майката на Нора, вторият ѝ съпруг Антонио — пристрастен тълкувател на темата за икономическата криза и разгорещен блогър над допустимата възраст, и неговата дъщеря Марлене, с която Нора никога не се е разбирала, може би заради десетте им години разлика или защото, както твърди със стабилна доза отрова в гласа, е напълно неестествено да обичаш новите деца на родителите си и да се привързваш по команда. По Коледа разводът на Норините родители надвисва отново като буреносен облак и тя се оставя да я завладее електрическият заряд от въздуха, винаги готова да стовари десет хиляди волта върху който ѝ се изпречи — върху Емануеле или върху мен в случая. Да не разочароваме никого — моите роднини, нейните с техните нови придружители — и в същото време да избегнем неудобството от срещата, е изкусна игра, която ние не владеем.

С госпожа А. поне беше гарантирана една точка на равновесие. Когато на масата започваше да тегне очевидната липса на общи теми за разговор, както и на желанието да се намерят такива, насочвахме вниманието към ястията, които беше приготвила. Изреждахме се да я хвалим и да коментираме, като давахме и предложения за следващата година, и по този начин с мъка изтрайвахме до полунощ. Госпожа А. се превръщаше в централна фигура на Коледата или в жертвен агнец, но така или иначе, беше поласкана. В тези вечери повече от всякога изглеждаше част от семейството, макар че изобщо не успяваше да остане седнала на определеното ѝ място, движеше се френетично между хола и кухнята по средата на разговора, захващаше се да мие чиниите много преди да е необходимо, на всеки пет минути минаваше от една роля в друга: от прислуга в гост и после пак в прислуга. Като се замисля, трябва да е било изнервящо за нея. Когато идваше време за десерта, вземах нещата в ръце и я заставях да остане със задник, залепен за стола, точно така ѝ казвах: „Сега ще си държиш задните части залепени за стола“, а на нея ѝ харесваше да ѝ говоря по този груб начин. Събираше ръце в скута и се наслаждаваше на останалата част от вечерта.

Не носеше подаръци на никого, но винаги имаше повече от един за нея — от нас и от майката на Нора. Подаръкът от майката на Нора обикновено биваше нещо мизерно, опасявам се, че често рециклираше стари подаръци. Отношенията между двете никога не са били лишени от нетърпимост. В края на краищата в поведението на Нора често прозираше по не съвсем деликатен начин, че категорично предпочита Бабет.

По време на коледната вечеря винаги се стигаше до безмилостно съревнование между печеното, приготвено от тъща ми, и това на госпожа А. Двете тави биваха поставени близо една до друга в центъра на масата. Участничките в дуела разменяха продължителни погледи като в някой женски уестърн. Всички ние, вече попреяли, послушно опитвахме по хапка от всяко парче поред, след което се впускахме отново в хвалби, по-разпалени и по-шумни от предишните. Макар и да се опитвахме да постигнем точно равенство, госпожа А. накрая печелеше по точки, винаги.

— Ще избягаме, ето какво ще направим — предлага Нора.

Възползваме се от една оферта за Бейрут с тръгване на 24 декември. На протестите на майка ѝ отговаряме, че полетите са по-евтини, много по-евтини — знаем, че финансовата мотивация има свойството да ѝ затвори устата (перипетиите около развода са извели парите със замах на върха на ценностната ѝ стълбица). Убеждаваме Емануеле, че пак ще си получи всички подаръци, даже по-рано от обичайното, и това, изглежда, умиротворява и него.

Любопитно е да се проследи как се установяват някои навици: туморът на госпожа А. и безвременната ѝ липса бяха причина Нора и аз да сключим таен заговорнически пакт. Никога повече след тази година да не празнуваме Коледа със съответните ни родители. От един декември до друг да спестяваме определена сума, достатъчна да ни отведе далече през тези дни, далече от семейните неразбории и от установените правила, в чиято стойност вече се съмнявахме.

В самолета зачитам книгата на Сидхарта Мукхерджи „Императорът на всички болести: биография на рака“. Мукхерджи, американски индиец, след като изследва хлъзгавата почва, на която се припокриват хематология и онкология, компилира романизирана история на рака и веднага печели наградата „Пулицър“. Всеки параграф ми представя в контражур госпожа А. и ми отнема още един милиграм надежда за нея. Война по всички фронтове, това описва Мукхерджи, война, отбелязала някоя и друга победа, на която се дава огромна публичност, но в края на краищата обречена на провал.

Обръщам внимание на аналогията, направена от Гален^[1] между рака и меланхолията, явяващи се резултат от мрачно настроение. Докато чета, сякаш усещам някаква лепкава течност като струя катран как се разпространява по лимфната ми система и я запушва. Скъпа госпожо А., според древната медицина ние двамата имаме още нещо, което ни свързва, освен добрите чувства, ние принадлежим на същия цвят, поборници сме на черното.

Иска ми се да се обадя на моя психотерапевт, за да прогоня тягостното състояние, което ме обзема с такава скорост, но оттук е невъзможно. Да използвам бордови телефон срещу заплащане? Дали действат наистина? Така или иначе, е Бъдни вечер, няма да ми

отговори, така че се обръщам към стюардесата за още една миниатюрна бутилка френско вино. Тя ми го сервира с възмущение, след като ме е оставила доста да чакам. Сигурно е мюсюлманка или просто намира за недостойна гледката на баща, който се напива по време на полет, седнал до сина си.

Мисля, че стюардесата не знае нищо за черното настроение, както впрочем не знае и Нора, кротко заспала на рамото ми. Гледам я, раздвоен между трогателността и завистта. Нейната лимфа тече светла, прозрачна и изобилна, напук на всичко. Убеден съм, че жизнеността ѝ е непресъхваща, че нищо, нито крайната болка, нито най-тежкият траур биха могли да ѝ попречат. В крайна сметка човек никога не е щастлив или нещастен заради това, което му се случва, а заради настроението, което протича вътре в него, а нейният цвят е разтопено сребро, най-белият метал, най-добрият проводник, най-безмилостно отразяващият. Утехата, че знам колко е силна, се смесва със страха, че не съм ѝ наистина нужен и че съм залепнал за нея по безброй различни начини, един от които напомня пиявица, изсмукваща чуждия живот, гигантски вид паразит.

Една вечер се разговорихме за госпожа А. и за живота ѝ, изпълнен с жертви, винаги в служба на някого или нещо. Точно в средата на живота, когато тялото ѝ било в разцвета си, прекарала пет изрядно щастливи години със съпруга си, преди бъбреците му да откажат. Пет години, които не бяха оставили видима следа, освен у нея самата, пет години брак и една преди това като стодени, в които се отдръпнала от предишния си образ, от всичко, което не я задоволявало, и натрупала достатъчно спомени, за да издържи на гледката на Ренато, гаснещ пред очите ѝ ден след ден, безспирно, по време на стотиците часове диализа, които променяли кръвта му, характера му и любовта му към нея. Пет години, които ѝ бяха стигнали, за да изкара още четиресет.

— Ти би ли могъл? — попита ме Нора. — Би ли успял да издържиш? Би ли имал силата да бъдеш с мен до края, ако се разболея?

— И двамата се заклехме в това, доколкото си спомням.

— Ами ако болестта е дълга като тази на Ренато? Би ли останал с мен през всичките тези години, докато пропускаш най-хубавото от живота?

— Да, бих.

Знаех, че е по-добре да не обръщам въпроса към нея, защото хората, чиято лимфа тече бързо, са като порой, който не можеш да спреш, но някои разговори между влюбени прехвърлят даден хоризонт и те завличат неизбежно към тъмния си център.

— А ти?

Нора посяга с дясната ръка към къдравия кичур коса зад ухото си, който остава скрит и който се показва само когато си вдигне косата, а аз го търся винаги с пръсти. Сега не ѝ дава мира.

— Не знам. Така мисля — но междуременно се поколеба.

През останалата част от вечерта се държахме на разстояние един от друг.

В самолета, носещ се към умерените ширини на Близкия изток часове преди коледната нощ заедно със заспалото ми семейство, без нищо там навън, което да ни заплашва сериозно, усещам, че се намирам в кулминацията на нашето съществуване, в неговия пик на неуловим блясък. Питам се колко може да трае и кой е начинът да бъде изживян напълно. Със сигурност не като се опитам да се отрежа с още вино, което дори не ми се пиеше. А пък и Нора, и аз сме винаги толкова заети, толкова разсеяни, толкова уморени.

Живеем предварително, в постоянно очакване на нещо, което да ни освободи от задълженията на настоящето, без да предвиждаме следващите, които ще се появят. Ако наистина това са най-добрите ни години, не съм доволен от начина, по който ги използваме. Иска ми се да я събудя и да ѝ го кажа, но знам, че няма да ме вземе на сериозно, ще се обърне на седалката и още по-свита, ще опре глава в затъмнения илюминатор и ще продължи да дреме.

[1] Елий Гален, или Гален от Пергам (129–216 г.) — древногръцки лекар, хирург и философ. — Б.пр. ↑

ТАБЛИЦАТА ЗА УМНОЖЕНИЕ НА СЕДЕМ

Между статиите, залепени в шкафа на госпожа А., имаше някои, които по-специално ме заинтригуваха: един американец, Тери Фийл, беше умрял след трийсет години от радиацията, на която бил подложен в Нагасаки, където дебаркирал веднага след избухването на бомбата; във Великобритания през седемдесетте години петдесет хиляди души годишно умирали от белодробни и сърдечни патологии, като статията привеждаше хипотезата, че това имало връзка с употребата на никотин; едно опасно лекарство беше останало в обращение у нас в продължение на около пет години. Йонизиращи радиации, белодробни карциноми, лекарства: беше, все едно сянката на смъртта, която по онова време вече частично препречвала зрението на Ренато, се е промъквала към госпожа А. и той го е осъзнавал. Пред изрезките от вестници, събирани с такова усърдие, у мен се породи съмнението, че е имал предчувствие за края на жена си и се е страхувал от него повече, отколкото от собствения си край, и че в тези привидно несвързани писания е търсил логиката на възможно лечение, начин да я спаси.

Обаче трийсет и пет години по-късно госпожа А. подлага лявата си ръка на една игла, в която транзитира тревожна концентрация на изотопи на флуора. Винаги е имала тънки и бледи кръвоносни съдове, което превръща вземането на кръв и инжекциите в мъчение, но днес е изпълнена с оптимизъм и не се притеснява от неумелите опити на сестрата. Ако се замисли как се чувства от две седмици — отново енергична, дейна, с гладка кожа и частично завърнал се апетит, което бързо ѝ позволява да си върне две кила — може само да се смята за излекувана или поне че е поела по бързата лента на подобрението. Позитронно-емисионната томография го потвърждава недвусмислено. Не ѝ идва на ума, че причина за подобрението са свръхнормалните дози кортизон, който приема от месеци, не се усъмнява дори когато на края на прегледа кръстосва поглед с притеснения техник, който от вътрешността на кабинката с оловни стени е видял как на монитора се

композира прозрачното ѝ тяло, женски призрак, който просветва на много места отвъд белия дроб: върху първия лумбален прешлен, върху тазовата кост и върху дясната бедрена шийка. Туморните клетки са излъчили позитронни пакети, които при срещата с техните негативни близнаци са се превърнали в светлина, сигурен знак, че ракът вече е поел по пътя на кръвта и се домогва до целия организъм.

Но госпожа А. още не го знае и за момента изпитва облекчение — облекчение, дължащо се в основата си на нещо различно от благоприятното физическо усещане, нещо, от което малко се срамува. Преди една седмица художникът е издъхнал кротко в съня си. Вечерта ял и пил с удоволствие, а на сутринта не се събудил. Това означава, освен неумолимото съкращаване на списъка от хора, с които е споделяла миналото си, че райската птица не е била дошла за нея: и двамата са грешали. Това е добра новина, излишно е да се прави, че не е така, пък и художникът няма от какво да се оплаче.

— Като за джудже живя доста повече от предвиденото — е обобщителният коментар на госпожа А. — и си прекара живота добре, имаше и слава, и жени. Прекара си го добре, и още как!

Мисля, че в периода на томографията, преди да бъде информирана за отчайващия резултат от нея, Нора споделяше неоснования оптимизъм на госпожа А., мисля, че дори в известен смисъл го окуражаваше, макар че, когато я попитах, отрече, като твърдеше, че не става дума за оптимизъм и че във всеки случай идеята за акупунктура не е била нейна, а на майка ѝ.

— Акупунктура? Сериозно ли я заведохте на акупунктура? И кога по-точно?

— Преди да пристигнат анализите.

— Тя имаше рак в напреднал стадий, а вие... не мога да повярвам.

Закъснялото признание на Нора беше направено една вечер, в която ни бяха на гости двойка не особено близки приятели (дъщеря на възрастта на Емануеле, подобна житейска ситуация и приемлива географска близост). По-често, отколкото бихме искали, се случва някои пропуски да изплуват между нас, докато сме в компанията на други хора, все едно искаме да си подсигуририм свидетели, съучастници

или, подтикнати от страх, се опитваме да ограничим възможните реакции на другия чрез външно присъствие.

Нора заема отбранителна позиция:

— Ако не дава ефект, както мислиш ти, тогава няма никакво значение, струва ми се.

Безупречен аргумент, и все пак имах усещането, че нещо не е както трябва, че да падне в капана на суеверието и да си внуши възможността за лесно решение, беше поредната подигравка, в която туморът беше въвлякъл госпожа А. Шестнайсетте месеца страдание не ми бяха достатъчни, за да реша дали най-голямата услуга, която можехме да ѝ направим, беше да я доближим до истината, или, напротив, да я захранваме с фалшива надежда, но със сигурност бях по-скоро ориентиран към суровия реализъм.

— Вие какво бихте предпочели? — попитах гостите ни. — Имам предвид с подобна диагноза. Нямахте ли да ви се иска поне да не ви вземат за глупаци?

И двамата се измъкнаха. Долавяха, че съм по-пристрастен, отколкото показвах, но може би смятаха, че рактът на близък човек не е подходяща тема за десерта.

— Аз държа да съм наясно повече от всичко — заявих, — не би ми харесало да жертвам яснотата на мисълта точно накрая.

— Колко отчайващо — коментира Нора, с което показва, че не само съм притеснил гостите ни, но и току-що съм я обидил.

— Защо да е отчайващо?

Събра празните купички с резки движения.

— Забрави. Все едно, няма да разбереш.

Когато останахме сами, се опитах да я накарам да ми прости, като я разсмея. Припомних ѝ колко настояваше преди години да се консултираме с педиатър веган за Емануеле: „Помниш ли? Караше ни да го отбием с кимионови зърна и просо, като някое пиле“, и за онзи път, когато ме беше изпратила при един известен в града хипнотизатор, за да лекува безсънието ми (и в двата случая идеи на майка ѝ).

От хипнозата не изпаднах в състояние на транс, напротив, останах по-буден от всякога през цялото време.

— Какво визуализирате? — питаше ме баритонът на доктора.

— Нищо, съжалявам.

Усещах как нервността му се усилва и се изнервих на свой ред, защото изглеждаше, че се държа неуважително. По едно време, докато бях отпуснат, започна силно да ми се върти главата. Той веднага се вкопчи в този симптом и изтълкува световъртежа като остатък от нарушения в слуховия апарат:

— Обзалагам се, че сте прекарали заушка.

— Действително. Но на петгодишна възраст.

— А, ето това е. Бяхте уплашен, нали?

— Не бих могъл да кажа.

— Разбира се, че сте били уплашен! Помислете за беззащитното дете, което за пръв път получава световъртеж, няма представа какво му се случва и изпитва страх, голям страх. Виждате ли го?

— Не...

— Вземете го на ръце.

— На ръце? Кого?

— Вземете на ръце това дете. Залюлейте го нежно, погалете го. Погрижете се за себе си, какъвто сте били тогава, пошепнете му да не се страхува...

Едно, две, три — и ме събуди, доволен.

— Всички онези жестоки травми, които съм си въобразявал, може да се окажат резултат от заушката — казах на жена ми, която най-после се усмихваше. — Разбра ли как го открих благодарение на теб и тази визионерка, майка ти? Ела тук, по-близо, помогни ми да залюлея страдащото дете в мен.

Факт е, че това за акупунктурата не беше шега, бяха отишли и трите заедно — Нора, майка ѝ и госпожа А. — при слепия доктор, който беше отказал тъща ми от цигарите и впоследствие от това да се тъпче със сладолед посред нощ, беше ѝ излекувал лумбагото, жестоко влошената след развода мигрена, временното наличие на хемороиди и някои общи проблеми, свързани със самочувствието.

— Как може човек, който прилага акупунктура, да е сляп? — позволих си да попитам един ден.

— Ослепял е от диабет. Понякога забравя да махне някоя игла, но щом влезеш под душа, я усещаш.

Поне в този случай госпожа А. се беше съблякла пред някой, който не е могъл да установи тъжната ѝ физическа деградация. Докторът търсел точките, в които да забие иглите, като опипвал кожата с хладните си и извънредно леки възглавнички на пръстите. Госпожа А. треперела (и от студ), той забелязал, положил за няколко секунди длани върху ушите ѝ и тръпките престанали на мига. От колко време не била докосвана така нежно от мъж? Лекарите винаги слагали предпазни ръкавици и били почти всички млади, държали се ледено, а пък акупунктуристът със замрежените очи... той пипал деликатно и имал хубав глас, ласкав и дълбок.

Обяснил ѝ, че в гънките на ушната мида е възпроизведена формата на фетус с обърната надолу глава, фетус, който очаква да види светлината, и че чрез подходящо стимулиране на нервните центрове на този миниатюрен индивид е възможно да бъде излекувано тялото в неговата цялост. Госпожа А. слушала внимателно, поглъщала думите и си представяла умалено копие на туморната маса във вътрешността на ухото си, виждала я, прободена от игла: в същия момент, като по магия, истинската, тази в гърдите, се стопявала.

— Ще боли ли? — попитала.

— Изобщо. Иглите са много тънки.

— Жалко.

Искала звярът в нея да умре в болки, да изпита поне за малко това, което я мъчело. Двойствеността, която я обзела в тази фаза на рака, била много любопитна: понякога говорела за болестта като за недъгава част от нея самата, друг път като за извънземен живот, настанил се в организма ѝ, който трябвало да се изкорени и толкоз.

— Сега затворете очи — казал слепият доктор, — мислете за нещо приятно.

Нещо приятно. И така, за пръв път след толкова време, докато лежи на поредното легло в поредния лекарски кабинет, неподвижна, за да не би иглите, излизащи от тялото ѝ като бодли на таралеж, да се огънат или разместят, или забият по-надълбоко, госпожа А. си спомня за онзи ден в края на октомври, в който се омъжила за Ренато, за кървавочервените листа на кленовете, сякаш рани в хълбока на долината. Била облечена с рокля, която една шивачка ѝ ушила по модел и била съвсем същата като тази на Паола Руфо ди Калабрия, но за да я направи своя, била поръчала венче от бели цветни пъпки на

една моделиерка от „Виа ХХ септември“. Всичко трябвало все още да е в гардероба — роклята и телената основа на венеца заедно с чеиза, който тя веднага прибрала и не посмяла да извади никога. Пробожда я силна тъга, когато си спомня чаршафите и покривките, толкова ценни и никога не използвани поради прекалена предпазливост.

После, кой знае в каква връзка, може би защото той имаше навика да отваря всички шкафове вкъщи, за да проверява какво има вътре, вниманието на госпожа А. се премества върху Емануеле. Намира го в онази сутрин, когато е решил да пусне ръце от крака на стола и да направи три несигурни крачки към нея, за да се вкопчи накрая за чорапите ѝ. Госпожа А. беше свидетелят на това домашно чудо. Нора и аз се обидихме малко, още повече че тя дълго се хвали с това.

— Проходи с мен — тръбеше гордо и се впускаше в описание на сцената от самото начало.

Емануеле толкова пъти я е чувал да го повтаря, че накрая обърка разказа със спомен:

— Да, сигурен съм. Пуснах стола и тръгнах към нея, и като стигнах, се хванах за чорапите ѝ.

Откакто Бабет си отиде, престанахме да му противоречим.

Госпожа А. често повтаряше едно изречение по отношение на сина ни:

— Опитай се да го сложиш между други десет на неговата възраст. В сравнение с него приличат всичките на катерици.

Донякъде имаше право. Тялото на Емануеле беше пропорционално и хармонично още от раждането, чертите му бяха безупречни, разликата с връстниците му си личеше още между другите пластмасови люлки около него в отделението. В болничната стая Нора и госпожа А. си се хвалеха взаимно с идеалната форма на главата му, такава малка и кръгла — цезаровото сечение му беше дало преднина в този смисъл — и с кожата, светла и равномерна още от началото, лишена от червенината, заради която останалите новородени приличаха на малки чудовища.

Няколко седмици по-късно и аз, който се смятах за имунизиран срещу оглупяването, паднах в капана на красотата му. Държах го

залепен за себе си във всеки възможен момент, докато навърши четири-пет години. Понякога ми се случваше нещо срамно: когато притисках голото меко тяло на сина ми, получавах неконтролируеми пориви на сексуална възбуда. Беше физически отговор, лишен от каквато и да е мисъл, но това не пречеше да изпадна в смут и неведнъж се случи да го отдръпна от себе си. Когато Нора забеляза, погали първо мен и после него:

— Няма нищо лошо — каза, — и аз го усещам с всичките си органи.

После Емануеле порасна по-бързо от предвиденото и ние се постаряхме да ускорим съзряването му на всяка цена, без да забелязваме, че действахме в наш собствен ущърб. Никога не беше достатъчно схватлив, не беше достатъчно отговорен, разсъжденията му не бяха достатъчно структурирани. Само с госпожа А. Емануеле си позволяваше да регресира до положението на малко дете, каквото още се чувстваше. Тя го държеше на ръце и дълго го люлееше, нещо, което отдавна не правехме, позволяваше му да проявява капризи и да бъде настоятелен в претенциите, обгрижваше го в неща, с които според нас вече трябваше да се справя сам (но не се ли държахме по същия начин Нора и аз спрямо нея, като се оставяхме на грижите ѝ?). Може би амортизиращото ѝ присъствие ми попречи да видя Емануеле такъв, какъвто беше в действителност: не някакъв гений, а дете на средно ниво, ако не и малко под средното, дете, склонно към докачливост и за което опитът да разбере нещата, особено абстрактните, беше винаги придружен от усилие, страх, необходимост от изнервящо повторение. Беше еднакво болезнено за нас и за него да си дадем сметка за това и може би по тази причина още съм донякъде сърдит на госпожа А., че толкова дълго време му служеше за прикритие.

Спомням си един случай. Емануеле беше втора година в детската градина и дотогава не беше проявил никакво отношение към рисуването, драсканиците му бяха донякъде обезпокоителни, но ние не им обръщяхме особено внимание (какво значение има в живота дали можеш да оцветяваш в контурите?), поне така беше до онзи следобед, когато отидох да го взема от градината и в преддверието с гардеробчетата, където коленичили родители, баби и дядовци помагаша на децата да си обуят обувките, видях автопортретите на децата с темперни бои, разположени така, че да образуват рамка. Рисунката на

Емануеле, на доста централно място, беше различна от другите — безформено розово петно с две криви черни черти за очи. Осъзнал разликата, той се почувства длъжен веднага да изясни нещата:

— Моята е по-грозна — каза, като че ли имаше нужда да уточнява.

По-късно разказах на Нора и на госпожа А. случилото се. Чисто и просто излях разочарованието си: ако синът ни изоставаше от останалите в рисуването и ако това беше неоспорим знак, че ще бъде назад в безброй други неща в бъдеще — аз рисувах много хубаво на неговата възраст — то не ни оставаше друго, освен да се примирим. Струваше ми се очевидно, че да бъдеш родител, включва това, да се излагаш непрекъснато на възможни унижения.

Нора и госпожа А. ме изслушаха със скръстени ръце. После, без да си кажат нищо и без аз да имам и най-бледа представа за намеренията им, за да мога да ги спра, излязоха от къщи и закрачиха към детската градина на Емануеле. Там, точно като майка и дъщеря, изискали незабавното премахване на темперните рисунки. Върнаха се къщи победоносно, преди гневът им да е прекипял, и на мен ми се сториха като две кафяви мечки на връщане в пещерата след кървава схватка с глутница вълци, заплашващи малките им.

С времето обаче разликата с връстниците му се задълбочи и техните набези вече не бяха достатъчни. В началото на втори клас Емануеле продължаваше да бърка „б“ с „д“, дясно с ляво, преди със след — струваше ми се недопустимо.

— Струва ти се недопустимо, защото разбирането ти за интелигентност е ограничено — не ми оставаше длъжна Нора. — Той има силно развита фантазия. Но това за теб и за семейството ти няма значение, нали? Вие признавате само отличниците.

— Какво общо има сега семейството ми?

— Двамата антрополози и малкият физик с най-блестящия успех в училище и с публикации в списанията. По-добре си признай, фактът, че синът ти не е математически гений, те кара да се чувстваш принизен.

Е, права беше, беше вярно и това, без съмнение. Но тогава я засякох нарочно:

— За съжаление, предразположението към математиката е наследствено.

Тя гръсна глава.

— А той е имал нещастieto да го наследи от грешната страна, предполагам.

И ето ни сега, Емануеле и мен, изправени един срещу друг — събота сутрин е, моментът, който най-много мразим и двамата от цялата седмица. Седим на масата в хола, маса от суров бук, която Нора е поръчала на един от своите дизайнери в Берлин и сега трепери от страх да не би да оставим по нея следи от химикалка. Разлиствам бавно тетрадката по аритметика, миризмата на лъскавата пластмасова корица ми напомня съвсем същия мирис от моето детство. Прилича на бойно поле: поправки в червено навсякъде, диагонални линии, зачеркващи цели страници, ремарки и удивителни знаци.

— А това какво е? — питам го.

— Госпожата ми откъсна листа.

— И защо?

— Бях сгрешил всичко.

Водим половинчасова битка с умножението, все по-навъсени.

— Седем по едно?

— Седем.

— Седем по шест?

Емануеле брой на пръсти много бавно.

— Четиресет и четири.

— Не, четиресет и две. Седем по нула?

— Седем.

Каква ирония, направо садизъм: с моята диплома по теоретична физика, специализация по квантова теория на полетата и общо владене на най-сложния формализъм на символното изчисление не съм в състояние да влея в главата на сина ми причината, поради която всяко число, умножено по нула, дава резултат нула. Сякаш виждам вътрешността на черепа му, мозъка, обвит в мъгла, в която твърденията се разпиляват, без да успеят да конструират смисъл. Губя търпение:

— Нула! Прави нула! Ако не успяваш да разбереш защо, поне го запомни!

Пъхам на два сантиметра от носа му един празен кръг, образуван от палеца и показалеца ми, и е ясно, че с тази нула имам предвид него

самия.

— Но в таблицата го няма — оправдава се.

— Таблицата няма нищо общо! Само твоята дървена глава!

В този момент се намесва Нора и ми казва да се оттегля, за да продължи и тя. От кухнята, където се опитвам да се овладея, чувам, че умножава вместо него.

ЗИМА

След години на съжителство може да се случи да забелязваш знаци накъдето и да се обърнеш, свързани с човека, с когото толкова дълго време си споделял жизненото си пространство. Случва се на мен да откривам Нора във всяко ъгълче на дома ни, без да я търся, все едно душата ѝ се е уталожила като прах по предметите, и се случваше на госпожа А., включително през последната ѝ година, да среща навсякъде упоритата холограма на Ренато. Всеки път когато заставала на прозореца, загледана в стръмния изход от двора на жилищния блок към улицата, си спомняла за онзи ден, когато, въпреки забраната на мъжа си, си присвоила ключовете от чинийката на поставката до входа и извадила колата от гаража. Той не ѝ давал да кара, но се разболял и трябвало да бъде каран в болницата три пъти седмично на диализа, кой друг можел да прави това, ако не тя?

— Одрасках дясната страна в ръба — разказа ми, — после се върнах вкъщи и му казах: „Хайде, приготвяй се!“.

Често споменаваше този плах подвиг, смяташе го за важен преход, едновременно бележец началото на залеза на Ренато и зората на собствената ѝ еманципация. До този момент в техния съюз имало ред, много повече, отколкото в нашия с Нора, с която постоянно си разменяме ролите на съпруг и съпруга, до такава степен си ги разменяме, че вече не знаем кое чия задача е. Ренато карал кола, госпожа А. не; госпожа А. бършела прахта от рафтовете, Ренато не; всяка отговорност била разпределена само на единия от тях още от началото. Възможността за съпругески живот във от предопределените роли беше за нея нещо непознато и може би това беше част от сигурността, която ни носеше присъствието ѝ, защото чрез нея успяхме да изпитаме несмела носталгия по един отминал модел, в който не можеше всеки да е всичко едновременно — мъж и жена, логичен и сантиментален, отстъпчив и строг, романтичен и земен — модел, различен от този, който в нашето съвремие ни

натоварва с толкова разширена и цялостна отговорност, че неминуемо не успяваме да сме безгрешни.

Госпожа А. в повечето случаи беше снизходителна към нашия объркан организационен промискуитет, прощаваше ни това модерно недоразумение, но инстинктивно му се противопоставяше. Не понасяше да ме гледа как се занимавам с прането, нито приемаше, че Нора може да хване бургията и да пробие дупка в стената (дейност, в която е много по-сръчна от мен). В такива случаи намираше начин да отстрани и двамата ни и да довърши задачата вместо нас, виж, тя можеше да се занимава с всичко, след като овдовяването я беше превърнало в едно перфектно андрогинно същество. Кончината ѝ в известен смисъл ни даде и възможност за спасение: ако прекалено дълго продължавахме да се поддаваме на погледа ѝ, вероятно щяхме да се окажем в капан, въплътени в ролите на храбър съпруг и подчинена съпруга, в един различен прочит на брака, какъвто е бил възприеман преди петдесет години.

Беше конвенционална жена, надъхана с доктрина, и фатална мачистка, но не го знаеше. Странно беше, но начинът, по който се обръщаше към мен, леко по-почтителен, отколкото когато говореше с Нора, ме утвърждаваше като мъжа в къщата. Сякаш нямаше избор, освен да даде превес на моите мнения, да прояви повече внимание към моите изисквания, да се съобразява повече с моя характер, отколкото съответно правеше с Нора, въпреки че именно тя беше любимката ѝ.

Едно лято убедих Нора да тръгне по-рано за лятната си ваканция заедно с майка си и Емануеле. По време на това кратко ергенство госпожа А. полагаше за мен повече грижи от всякога. По изключение се стараше да приготвя ястия, които Нора би ѝ забранила, и често оставаше за вечеря — никога не беше го правила — за да ми прави компания. Сутрин се появяваше по-рано от обикновено, понесла дневната реколта от градината, и когато ставах, намирах закуската сервирана заедно с пакетиран обяд, който да консумирам по-късно в университета вместо сандвичите от бюфета, които, твърдеше тя, само служат да те натъпчат и да ти е тежко. Дори купи букет оранжеви гербери, които постави в средата на масата. Играеше си на примерна съпруга и аз не ѝ пречех.

Беше задушен юли, още не бяхме монтирали климатиците, така че се разхождах из апартамента по бельо и имах чувството, че ме следи

с очи и че ѝ доставя удоволствие да ме гледа. Колкото и абсурдно да звучи, след една седмица из стаите се носеше лек еротичен заряд.

Когато Нора се върна, вече бях свикнал с тази странна интимност. Когато за пръв път ме видя да се появявам по гащи пред госпожа А., ме накара да я последвам в спалнята и ми нареди да си обуя панталона.

— Сега и от Бабет ли ревнуваш? — пошегувах се. — Да ти кажа, не вярвам да се е прицелила в мен.

— Все пак е жена — отговори ми много сериозно, — опитай се да не го забравяш.

Прозорецът, от който Ренато наблюдавал със свито сърце как госпожа А. изкачва рампата с автомобила, е същият, на който тя, през февруари 2012 година, стои загледана в нищото. Атлантически циклон е обхванал северната част на полуострова и е изсипал наведнъж повече сняг, отколкото сме виждали през последните десет години. Температурите не надвишават нулата дори в централните часове на деня, по улиците се образуват блестящи ледени коридори, по които хората си чупят китки, глезени, тазове. Заради задръстванията „Гражданска защита“ препоръчва на всички да си останат вкъщи и госпожа А. е от малцината, които изпълняват.

Никой от съкооператорите не си е дал труда да изрине снега от двора, предпочитат да паркират на улицата, отколкото да се морят. Тя единствена е ринала сняг преди, докато е имала сили, когато е имала основателна причина да излезе, и основателната причина бяхме ние. Когато валеше сняг, се опитвахме да я убедим да остане за през нощта, в стаята на Емануеле имаше сгъваемо легло, готово за такива случаи, но госпожа А. държеше да се прибере у дома, може би защото духът на Ренато я очакваше за вечеря, така че поемаше предизвикателството на хлъзгавия път до Рубиана със своята миниатюрна кола.

— Дори при снежна буря не се отказва да дойде — коментираше Нора, която всеки път се учудваше на тази отдаденост. — Майка ми не шофира дори при лека мъгла. Когато бях малка, все отказваше да ме закара на зъболекар заради мъглата, затова сега зъбите ми са в такова лошо състояние. Ама че гадина.

Ако някой отвън забележеше профила на госпожа А. на прозореца, би се запитал дали принадлежи на жена, или на мъж. Слабостта е изтрила женствените ѝ черти, на плешивата ѝ и някак

смалена глава стои ношната шапчица в цвят мента — по време на третия цикъл химиотерапия внезапно е опаднала цялата ѝ коса — и вече има навика да се облича в панталон и пуловер в тъмен цвят, които ѝ висят като затворническа униформа. Тя е точно това: затворник. Пухкавият слой сняг на земята, гледка, която винаги я е очаровала, сега ѝ се струва непреодолима пречка.

Лошото време я държи затворена в апартамента четиринайсет дни поред. Съпругът на Джулиета на два пъти ѝ пазарува — основни продукти, много различни от това, което би напазарувала сама. Хората, които решават да се погрижат за нас, никога не се постарават да го направят както би ни харесало, но трябва да е благодарна: и това е много. От ботушите на мъжа се отлепят снежни парчета, докато ѝ задава очевидни въпроси, после снежните остатъци започват да се топят по пода, но не по-навътре от входната врата, и тя не си прави труда да избърше тънката локвичка.

С това се изчерпват визитите. Мястото ѝ на отшелник е труднодостъпно. Ракът, най-големият ѝ враг, единствен е останал да ѝ прави компания. От друга страна, вече нищо не я интересува, освен клиничния календар, който отброява дните, седмиците, месеците. Вече се задържа по цели следобеди в леглото с включен телевизор и придрема пред екрана, на който цветущи момичета разказват за многобройните си мъже — на нея, която е останала вярна на един и същи мъж през целия си живот. Госпожа А. не ги съди, не им завивжда. Просто те принадлежат на една нова раса, извънземни са и авантюрите им я оставят равнодушна.

Истината е, че позитронно-емисионната томография и втората компютърна аксиална томография разкрили пълна разруха. Туморната маса се била увеличила с три милиметра в диаметър, като че отровите се били разпръснали навсякъде, освен където е трябвало. Пожертваната коса, тринайсетте изгубени килограма и цялото това отвратително подобрене не били послужили за нищо. Онколожката, която от самото начало поела случая ѝ, не проявила ни най-малко съчувствие, докато изброявала всичко това, тя никога не показвала съчувствие, но то било черта от характера ѝ, която госпожа А. се научила да цени, макар и след като много страдала заради нея.

Лекарката притежавала тевтонската твърдост на военен стратег, която много подхождала на гъстата ѝ къдрава коса с цвят на мед. А и как да изпада в емоционална ангажираност след всяка новина, която съобщава, с трийсет пациенти на прага между живота и смъртта — би било като да се върти постоянно в центрофуга.

— Но има и положителна обратна страна — добавила, — за момента не са се появили нови метастази. Туморът изглежда... замразен.

На прегледа присъстваше и Нора, настоя да придружи госпожа А., може би защото таеше предчувствие, че щеше да мине зле. По-късно ми разказа как лекарката избрала метафора в тон с климатичния контекст, за да излъже Бабет. Докато госпожа А. се оттеглила в тоалетната, за да освежи разстроеното си от плач лице, Нора попитала:

— Колко ѝ остава?

Лекарката въздъхнала, с което показала известна нетърпимост към подобен род въпроси, защото, рано или късно, в случаите на рак идва някой и пита, иска точна дата, обезсмисля самата терапия, и това в дадената ситуация била Нора.

— Шест месеца. Може би.

При свършен факт може да се каже, че е била твърде сурова и не е сложила в сметките изключителната сила на госпожа А.: подценила беше случая с почти петдесет процента.

На петнайсетия ден се събужда с такава пронизваща болка в дланта, че ѝ идва да започне да вие. Повиква „Бърза помощ“. Съседите от блока следят иззад прозорците линейката, която опасно се хлъзва по рампата, патрулните лампи, които осветяват снега в синьо и оранжево, и накрая госпожа А., увита в алуминиево покривало, натоварена от задната врата.

След онази сутрин вече не се качва на своя небесносин фиат 600. Край на еманципацията. Достатъчно е да се предаде веднъж, за да открие, че вече не притежава необходимата смелост и че сега само мисълта да кара превозно средство, било то и триколка, да управлява едновременно волана, педалите, скоростите, да гледа в огледалата за обратно виждане и да държи под око потока от автомобили, които я изпреварват или връхлитат насреща ѝ от обратната посока, я изпълва с

ужас, сякаш сборът от тези действия, които доскоро са представлявали една цялост, се е разпаднал. Колата остава на място през останалата част от зимата, акумулаторът пада минута след минута и подлага на изпитание собствената ѝ вътрешна издръжливост, докато една братовчедка — не знам коя — отива да я вземе, за да я даде на някой племенник или да я продаде.

Госпожа А. попълва формулярите за заявка на транспорт от и до болницата. В положителния моментален отговор, който получава, са използвани изразът „постоянна инвалидност“ и прилагателното „тежка“, от тези думи дълго още щеше да се оплаква, включително пред мен. Там, където събитията още не бяха се случили, бяха ударили думите, и то много по-безмилостно.

Трябва да е било горе-долу в този период, когато разказах на моя терапевт за госпожа А. Докато ме слушаше, клатеше нетърпеливо десния си крак и пушеше повече от обикновено. По време на един от сеансите изказа мнение, което в първия момент прозвуча банално и обидно:

— Историите за болни от рак са все едни и същи.

Обсъдихме дали е обосновано, или не да се мисли, че начинът, по който си отива даден човек, донякъде е отражение на това, което този човек е бил приживе. Заслужаваше ли госпожа А. това, което ѝ се случваше, беше ли допринесла, най-малкото, да го привлече върху себе си? Защото това е, най-много от всичко, което не ѝ даваше мира: колко несправедливо беше това наказание.

Моят дядо беше свадлив човек, не обичаше никого, и то още от преди да изпадне в деменция, беше толкова гневен, че породил у мен дълбока непоносимост към възрастните и към старостта изобщо — трудно за споделяне чувство на отхвърляне, продължило приблизително до момента, в който госпожа А. със своята вироглава склонност към себеотрицание не преобърна нещата — и виж, за него — да, да падне от стълбата, подпряна на черешата, и да агонизира цяла нощ на земята, без да го забележи никой, докато ставал вир-вода от дъжда, беше адекватен край. Но госпожа А., тя каква вина трябваше да изкупи? И ако имаше смисъл в това, да се търси зависимост между

динамиката на смъртта и неразбориите на живота, какъв край тогава да очаквам за себе си?

Терапевтът, който обикновено се оставя да бъде въвличен в обсъждане на сходства с ентузиазъм, ме прекъсна студено:

— Няма голяма разлика между една смърт и друга — заяви, — почти всички свършват задушени. — После се поизправи на креслото, малко тясно за габаритите му, сякаш да си възвърне силите. — А сега да оставим настрана прислужницата. Да говорим за жена ви.

— За Нора? Защо?

ПЛАШИЛОТО

Ако не беше талантът на жена ми да води телефонни разговори, ако не беше героичната методичност, с която всяка седмица подхранваше кръга от приятелства и познанства, като посвещаваше на всяко от тях нужното време и внимание, нямаше да узнаем много за госпожа А. от пролетта нататък. Ако не беше Нора с нейната всеотдайност към телефона, нямаше всъщност да се случат много неща през последните години, нямаше например да се влюбим.

Бях нетърпелив младеж и не можех да издържа диалог, който не се води очи в очи, за повече от няколко минути: не бях склонен към бърливост, държах се неучтиво и пред мен винаги имаше нещо, което изискваше вниманието ми, обикновено бяха страници със записки. Приятелите ми го знаеха, а и те бяха програмирани, общо взето, по същия начин, поради което комуникацията помежду ни се извършваше предимно с кратки текстови съобщения или няколко безплатни реда по електронната поща. На двацет години си бях спечелил спорна репутация, защото съм бил постъпил подло с една съкурсничка, която се беше влюбила в мен, а и аз я харесвах. Всеки следобед ми звънеше по телефона без специален повод, само, както казваше, да си побърим малко. Един ден събрах смелост и й казах да не ме търси повече, защото, за разлика от нея, имах по-важни занимания, на които да се отдам: нямаше ли да е по-подходящо да се срещнем в университета или на изрична среща? Не можеше ли да бъде така добра да отложи всичките тези интересни неща, които искаше да ми каже, до почивката на следващата сутрин?

Нора успя да разпердушини това правило. Количеството време, което прекарвах на телефона с нея, скоро събуди у мен съмнение — плашещо, разтърсващо — че се случва нещо небивало: на мен, на нея, на двама ни заедно. Където и с когото и да се намирах, съумявах да намеря начин да говоря с нея, като се отдалечавах без много обяснения от хора и ситуации. На края на всеки разговор проверявах изговорените минути на екрана и оставах потресен от липсата на

чувство за вина, от желанието, което изпитвах, напротив, отново да набера номера. Имам серия от спомени как кръжа в кръг с поглед в краката си, най-често заслушан в Нора и в паузите ѝ, докато ухото ми прегрява до слушалката на апарата и дланта ми започва леко да се поти. Още ми се подиграва за това какъв съм бил, преди да се запознаем, и мисля, че никога няма да спре.

— Като си помисля къде те намерих — казва, — в онази дупка, в която се беше скрил, вдървен и уплашен, заедно с всичките ти кварки.

Предполагам, че влюбването винаги ще си остане за мен нещо много подобно на това, да те извадят от дупка.

През май Нора, с нейния кълтящ и оживен глас (и все пак прекалено силен, до степен да ме отчае и да се налага да я моля да намали звука), използва същия майевтичен^[1] подход, който прилагаше и на мен, за да въвлече нашата подивяла и изнемощяла госпожа А. в незначителен разговор както някога. Фазата на подобрене настъпи безотказно при нея, както всеки друг предвидим етап от болестта. Магическото изчезване на симптомите, на всички симптоми, включително и на онези, които се дължаха на токсичността на химиотерапията, възобнови интереса ѝ към света, който продължаваше да съществува извън тялото ѝ. И затова ето ги отново хороскопите, ето я мъдростта, кондензирана в остри изказвания, ето ги задълбочените дисертации върху най-добрия начин за приготвяне на тиквички, които тъкмо са започнали да се появяват и да отрупват сергиите по пазарите (ами да, и апетитът ѝ се е събудил, каква радост!), ето я, общо казано, Бабет, жената, която познаваме и обичаме, платформата, на която всички се опират и която не се крепи на нищо.

Слушам Нора, която слуша госпожа А., и придремам от време на време. Събота сутрин е, след десет, обаче още се излежаваме в леглото, докато Емануеле вече се е раздвижил в стаята си по-шумно от необходимото, за да привлече вниманието ни. Отпочинали сме, което ни предразполага да сме спокойни и щедри, способни на солидарност. Докато госпожа А. осведомява Нора за регресивната фаза на рака, за косата, която ѝ израства отново, и то по-бързо от предвиденото, малко по-рядка от преди, но със сигурност по-тъмна, на места направо кестенява, се питам дали знае, че завръщането в рая е класически етап, временно облекчение, ефимерно и малко садистично, което представлява не друго, а прекият път към окончателния край.

Издава, че донякъде е наясно, чак към края на разговора, когато Нора ентузиазирано я пита дали сега, когато отново има сили, се чувства готова пак да се грижи за градината.

— Не, за градината, не — отдръпва се изведнъж, — за това съм прекалено слаба.

След малко се сбобуват с накиселяващия послевкус на недоверие в устата.

Древното здравомислие, с което госпожа А. е въоръжена, при все това ѝ налага да изживее последния благодатен етап, като че никога няма да свърши. За късмет представлението на Емануеле се пада точно по време на тези два — или малко повече — месеца на подобрение. Избран е да играе една от централните роли, малко грубиянска, в „Магьосникът от Оз“, тази на Плашилото, от което Нора се възгордява повече от него, който предпочита да играе лъва с медната кралска грива.

Поверяваме на госпожа А. изработката на костюма. Още е възхитително сърчна, китката ѝ е стабилна, не се колебае и не трепва, когато насочва намокрения със слюнка конец към дупката на иглата. Резултатът от един следобед работа е изумителен: покрила е с кръпки едно раздърпано долнище на анцуг, приспособила е една моя риза за горнище и е изпъстрила всичко, включително един чифт боти, които обаче трябваше да купим, с фрагменти от жълт вълнен конец, който да симулира сламени нишки. Маскираният Емануеле подскача около нея с ръце на кръста, приличен на духче, и за няколко минути отново са обзети един от друг. Това ще е последното частно изпълнение на нашия син за неговата любима гледачка, покорена от детската му хубост. Изкушавам се да ги снимам с каквото ми попадне подръка, но знам, че равновесието на мига е крехко, и не искам да го нарушавам.

В действителност представлението се провежда в съвсем различен климат от съмишленичеството на тази домашна прелюдия. Неочакваното присъединяване на всички членове на Нориното семейство създава сантиментално претоварване още по време на дългата прелюдия до изпълнението. Бабата и дядовците са се издокарвали като за галавечер — майка ѝ с набиваща се на очи вечерна рокля, а нейният първи съпруг, както и настоящият, с учудващо подобни сака в рибена кост — и сега всички изглеждат недоволни, че се намират в голото преддверие на началното училище между десетки

родители по дънки и къси ръкави. Очакват нещо от Нора и от мен — да ги настаним в подобаващи на облеклото им кресла, да им доставим напитки или поне да измислим начин да ги забавляваме.

Оказва се впоследствие, че физкултурният салон, където ще се проведе представлението, е прекалено малък, за да побере нестройната тълпа от родители. Антонио, който е възнамерявал да смае всички с фотографското си оборудване, допълнено от статив и бял рефлектиращ панел, вдига необуздан скандал на един господин, който според него му влизал в кадъра и който накрая грубо му препоръчва какво да направи с панела си. Зрителното поле на госпожа А., каквато е нисичка, е препречено от плътна стена от гърбове и якета. Тя също ни отправя разочаровани погледи, но ние самите едвам виждаме сцената, която изобщо не е повдигната от пода, и не знаем как да ѝ помогнем. От задушния топъл въздух и стоенето на крак получава световъртеж. Една жена я подкрепя и започва да ѝ вее с някакъв лист. Преди края на представлението, преди още доведеният ѝ внук да е излязъл на сцената, госпожа А. разбутва тълпата, за да мине, и си тръгва.

На излизане Емануеле веднага пита за нея:

— Къде е Бабет?

— Стана ѝ лошо, но видя всичко и каза, че си много добър.

Той отпуска рамене и докарва такъв обезсърчен израз на лицето си, че се питам дали все още играе роля, или наистина едно парченце от сърцето му току-що беше откъснато.

Прекалените хвалби на многото му баби и дядовци не са достатъчни, за да повдигнат духа му. Емануеле е изпълнил ролята си на напукания балатум в салона най-вече за госпожа А. и за нас, но задоволството му не достига и две трети от очакваното, защото нейното отсъствие тежи повече от нашето присъствие.

Сбогуваме се набързо и тръгваме към къщи само тримата: двама родители и едно малко натъжено Плашило, което не пуска ръцете ни чак до входната врата, като че иска да покаже, че е наясно, разбрало е, че хората се отдръпват, хората си отиват завинаги и толкова, но ние не, на нас няма да ни го позволи, поне докато ни държи единни така.

[1] Майевтика (от старогр. — акушерско изкуство) — сократичен метод, при който знанието се ражда от задаване на въпроси и ирония. — Б.пр. ↑

СКАЧЕНИТЕ СЪДОВЕ

Всяко дете е изключителен сеизмограф. Емануеле разбра преди нас, усети идващото земетресение, затова стискаше ръцете ни вечерта след представлението. След напускането на госпожа А. започнаха едни подземни свлачища, едно тихо раздвижване на плочи и подпочвени пластове и през лятото открихме, че епицентърът на труса е разположен в утробата на Нора.

Една сутрин, вече облечена за излизане, ми съобщи, че ѝ закъснява с две седмици. Не беше новина, която да съобщи така, на крак и набързо, стиснала ключовете от колата в ръка и с такъв равен тон.

— Направи ли си тест? — попитах я главно за да спечеля време и да трансформирам реакцията си в нещо по-добро от объркване.

— Не. Бих искала първо да решим как да постъпим.

— Как да постъпим?

Нора седна на масата, където аз бях престанал да посрбвам от кафето. Не се наклони към мен, нито се развълнува, докато произнасяше думите веднага след това, изрече ги като наизустено съобщение:

— По-добре да го изговорим сега. Аз не се чувствам готова. Нямам достатъчно енергия. Едва се справям със задачата да се грижа за Емануеле. Няма кой да ни помага, а ти си все в университета. И мисля, че няма да ни стигнат парите, и честно казано...

Чак тогава се запъна, все едно последното изречение ѝ се изплъзна от устата непредвидено.

— Честно казано?

— И между нас двамата нещата не вървят много добре.

Сложих настрана салфетката с остатъка от закуската. Нямах достатъчно време да се запитам как съм се почувствал от новината, но въпросът беше друг: с каква лекота бях изключен от всякаква реална възможност да повлияя на избора, с какво настървение Нора твърдеше,

че животите ни в края на краищата бяха два, отделни един от друг. Опитах се да изглеждам спокоен.

— Нора, избира се дали да имаш първо дете, не второ. Млади сме, добре сме, какво би оправдало подобно действие?

Замисли се за момент.

— Това, че ни е страх. Прекалено. Аз се страхувам.

— Струва ми се, че ти вече си взела решението за себе си. Не разбирам дори защо ми го казваш — казах и този път думите ми прозвучаха язвителни, изпълнени с възмущение.

Тя кимна, без да ме поглежда, после стана и излезе. Направи така, че да не видя лицето ѝ. Почти съм сигурен, че съпротивата ѝ беше изчерпана и вече се беше разплакала.

Ах, ако госпожа А. беше станала свидетелка на последвалите седмици! Какво разочарование би изпитала! Когато Емануеле приближаваше три години, тя проведе лична кампания, целяща да го ощастливим със сестричка (дори не допускаше мисълта за братче): поредица от тривиални педагогически постановки ѝ бяха внушили, че съществува подходящ времеви прозорец, в който да се програмира едно раждане.

— Място не ви липсва — казваше, като че това беше основната пречка.

Ние я занасяхме:

— Едно не ти ли стига, Бабет? Може би по-нататък. Кой знае?

И междувременно отлагахме разговора, с което я разочаровахме. Никога обаче не би допуснала, че пред свършен факт Нора би се дръпнала назад.

Но госпожа А. беше по-далече от нас от всякога. Откакто болестта се влоши, около средата на юли, се беше преместила при братовчедка си Марчела, където щеше да изживее последните пет месеца, легнала през повечето време в дясната половина на едно двойно легло, което не беше нейното. Ракът си беше проправил път и беше завладял мозъка. Беше станало трудно да си говорим по телефона — гласът ѝ губеше сила — за да стигнем до нея, трябваше да преминем през филтъра на друг човек, а за да я видим, трябваше да

поискаме разрешение и после да бъдем наблюдавани през цялото време.

Нора не си признаваше и нямаше да признае и по-късно, но беше уплашена, ужасена от мисълта да прекара втора бременност на легло. Месеците на неподвижност заради Емануеле я бяха белязали по-дълбоко, отколкото можех да разбера, а и сега нямаше да я има госпожа А. до нея, само един разхвърлян съпруг, на когото, както разбрах това лято, нямаше достатъчно доверие. От този ден нататък и двамата се постаряхме да изсипем наяве целия багаж от негодувание, тайно натрупван от дълго време, в един нарастващ мъчителен ритъм, който нямаше как да спре.

Закъснението накрая се оказа фалшива тревога, но вече нямаше значение, ефектът му беше постигнат. Семейният ни живот продължаваше, външно непроменен, поверен на поредицата от задължения, но сякаш улучен в сърцето. Бях виждал Нора тъжна, притеснена, ядосана, но никога отпусната, безразлична. Без посредничеството на нейната експанзивност светът отново се свиваше под студения похлупак, под който живееш, преди да я познавам. Този път дори Емануеле ми се струваше чужд.

— Може да хапнем в рибарницата довечера, да поговорим.

— Ако искаш. Макар че не съм много гладна.

— Нищо, да отидем.

А после сядяхме да вечеряме като чужди, не по-различни от двойките, които нямаха какво да си кажат и които често бяхме съжалявали от пиедестала на нашия съюз.

— Какво ти е?

— Нищо.

— Изглеждаш тъжна.

— Не съм тъжна, само мисля.

— За какво мислиш?

— За нищо, нищо!

— Плашиш ме, нарочно ли го правиш?

Продължавахме да се предизвикваме, само и само да прекъснем мълчанието, за което не бяхме подготвени. Нищо не ни идваше на помощ: държахме се така глупаво, все едно това беше първата брачна криза в историята на човечеството.

Една млада двойка също може да изпадне в криза, да се разболее от несигурност, от повторяемостта на нещата, от самота. Метастазите разцъфват невидими и нашите стигнаха до леглото. В продължение на единайсет седмици, същите, в които организъмът на госпожа А. изключваше една по една елементарни функции, Нора и аз не се потърсихме, не се докоснахме. Легнали на безопасно разстояние, телата ни приличаха на непоклатими мраморни блокове.

В полусън се измъчвах при мисълта, че преди нейното тяло беше на мое разположение, както и моето на нейно, че можех да я милвам, без да искам разрешение, навсякъде — по врата, около гърдите, между зъбчатите издатини на гръбнака, по продължение на вдлъбнатината между задните ѝ части, че можех да пъхна пръсти под всеки ластик, без да ме е страх, че ще ѝ е неприятно, а тя, заспала, ми връщаше жестовите с неволно потръпване. Никой от двамата ни не се противеше да прави секс, никога. Случваше се да го занемарим за дълги периоди поради липса на възможност или на енергия, но не и да му попречим да се случи. Както и да се развиваха нещата, знаехме, че в стаята ни имаше едно непокътнато място, което ни очаква, едно убежище за трескаво обладаване и милувки.

Ако нашият рак също се опитваше да удари мозъка, беше успял: жена ми се намираще на няколко сантиметра от мен, а аз не знаех как да я доближа. Споменът ми за дните и нощите ни, макар и толкова пресен, беше изпълнен с непълноти и противоречия, примесен с горчивина и с мъчителни фантазии, в които Нора ми изневеряваше с всеки срещнат.

Това, което Гален не обяснява ясно, е дали настроенятията могат да се смесват като блажни бои, или съжителстват разделени като олиото и водата; не обяснява дали жълтото, което отделя черният дроб, прибавено към червеното на кръвта, създава нов оранжев темперамент, нито дали е възможно, чрез контакт, ефузия^[1] или просто чрез чувство, преливане между различните хора, както става в две свързани епруветки. Дълго време мислех, че е. Сигурен бях, че Нориното сребърно и моето черно бавно се смесваха и че една и съща течност с цвят на шлифован метал като този на някои берберски бижута накрая ще обтече и двамата ни (неслучайно първият ми подарък за нея беше

гривна от същия тип с гравирани геометрични форми). А после заедно бяхме решили, че лъщящата лимфа на госпожа А. ще придаде нов нюанс на нашия цвят, че ще подсили специфичната му плътност и ще ни направи по-силни.

Грешах. Грешахме. Животът понякога се свива като фуния и от началната емулсия на настроенията се образуват слоеве. Експанзивността на Нора и моята меланхолия; вискозитетната^[2] твърдост на госпожа А. и етерният безпорядък на жена ми; чистотата на математическото мислене, която култивирах с години, и недодяланата мисъл на Бабет: всеки елемент, независимо от усърдието и от симпатиите, си оставаше разделен от другите. Ракът на госпожа А., един инфинитезимален^[3] съсирек от разбунтували се клетки, които се бяха размножавали безспирно, докато станат очевидни, извади на повърхността разделеността. Напук на надеждите ни, бяхме неразтворими един в друг.

[1] Изливане на течност от съдовете в тъканите. — Б.пр. ↑

[2] Вискозитет — мярка за съпротивлението на флуид срещу преместването на едни негови пластове спрямо други. — Б.пр. ↑

[3] Инфинитезимален — клонящ към безкрайност, в случая безкрайно малък. — Б.пр. ↑

РАЙСКАТА ПТИЦА (II)

Има приключения, чийто епилог е написан в началото. Да не би някой, включително госпожа А., да си беше представял дори за минута, че нещата можеха да се развият по друг начин? Някой да наруши спокойствието на думата „оздравяване“ заради нея? Не, никога. Най-много да сме казвали, че ще има подобрене, но и в това не вярвахме. Целият ѝ низходящ път към края присъстваше в белодробната сянка, личаща на първата рентгенова снимка. „Историите за болни от рак са все едни и същи.“ Може би. Което не означава, че животът ѝ не е бил единствен, заслужаващ да бъде разказан: животът ѝ беше достоен за надеждата до последния миг; не означава, че съдбата не можеше да допусне едно изключение, едно специално отношение като отплата за услугите, които през живота си беше правила на другите.

Поради ситуацията, в която се намирахме с Нора след лятото, не бяхме в състояние да мислим за никого. Една братовчедка на госпожа А. беше тази, която ни се обади един ден в края на ноември:

— Иска да ви види. Не мисля, че ще изкара още много.

Спорихме дали беше удачно да вземем Емануеле с нас. Аз твърдях, че е, че няма смисъл на едно дете да му бъде спестявана гледката на страданието, а и беше достатъчно голям да я издържи, но Нора не искаше образът на умиращата госпожа А. да заличи всички други спомени за нея.

Права беше. Под няколкото слоя завивки в чуждото легло от Бабет беше останал само един изтънял сивкав силует. Стаята беше изпълнена от сладникавата миризма на лекарства и от още нещо неопределимо, което, когато се наведох да докосна кожата на бузата ѝ в срамежлива имитация на целувка, открих, че излиза от устата: миризма на ферментирало, като че тялото ѝ вече беше започнало да умира отвътре, на сектори. Светлината беше странна, подвижна и

сякаш извънземна, може би заради златистите елементи, които я отразяваха: покривката на леглото, полупрозрачните пердета, дръжките на гардеробите и месинговите предмети в стаята.

Щом седна на края на леглото, Нора избухна в плач. Ето че ги виждах отново след девет години в същите роли от началото, но на обратно: госпожа А. на легло, а жена ми загрижена за нея. Опитваше се да сложи на изтънялата ѝ китка гривната, която ѝ бяхме купили, за да отнесе в следващото си пътуване спомен от нас, но ръцете ѝ трепереха и не успяваше да уцели халкичката на закопчалката. Госпожа А. беше тази, която я успокояваше и в сегашната обърната ситуация:

— Не плачи, Нора — каза ѝ, — не плачи. Прекарахме добре известно време заедно.

Излязох от стаята и затворих вратата зад себе си. Плачът на Нора разтопи нещо вътре в мен, освободи една нежност, която никога не ме беше напускала, и в този трагичен момент изпитах неуместно облекчение. Бяхме купили бели лалета, защото бяха любимите цветя на госпожа А. и защото си мислехме, че да се появим с много подаръци, може да бъде ефикасна защита при дадените обстоятелства. Марчела потърси ваза и аз се постарях да подредя букета, след като подкъсих стъблата. Полагах усилия да поддържам разговор, за да ѝ попреча да се върне оттатък, където долавях, че би искала да бъде, за да държи под око положението, в случай че братовчедка ѝ се впусне в неправомерно споделяне на тайни с жена ми. Искях да осигуря на Нора цялото ексклузивно време, което заслужаваше.

Когато се върнах в спалнята, поставих вазата на нощното шкафче. Имаше снимка на Ренато, която бях виждал другаде, направена една зима на крайбрежната улица в Сан Ремо. Може би мисълта, че той я чака, беше достатъчна да върне на госпожа А. една сила, която, за да се прояви, не се нуждаеше от кръв и плът, нито от глас (гласът ѝ, да: беше внезапно променен, понижен с една октава и при излизането си стържеше в нещо).

— Айде, пази се — казах ѝ.

Тя ми се усмихна. Нямаше повече нужда да се преструваме, смъртта вече беше там, заемаше празната половина на леглото, но изчакваше спокойно.

Госпожа А. още стискаше ръката на Нора или беше обратното.

— Пази я винаги — ми нареди.

— Разбира се. Винаги — обещах.

Нора се извърна леко към мен, като че искаше да ми каже: не виждаш ли колко е лесно, защо не успяваше да го направиш преди?

Приблжих се и я целунах по слепоочието.

— Сега ще те оставим да си почиваш — казах на госпожа А., но тя вече беше полузаспала, кой знае откъде беше събрала енергия, за да издържи будна тези няколко минути, с какви болкоуспокояващи и транквиланти се беше преборила само за да се убеди, че Нора и аз ще се грижим един за друг и в бъдеще.

Оставихме я, дълбоко заспала. На тръгване хвърлих поглед към прозореца. Нямах да се учудя, ако забележех отвъд бродерията на пердетата и двойните стъкла една екзотична птица, кацнала на перваза, с жълти и сини пера, дълга памучна опашка и тъмни очи, сериозни и пълни със съчувствие, загледани в нас.

Няколко дни по-късно Нора купи тиган с дупки за печене на кестени. Металът беше лъскав и девствен, много различен от покрития с петна и ръжда тиган на госпожа А. Всяка есен Бабет изпълняваше един ритуал. Отиваше да потърси кестени в гората зад блока ѝ, събираше ги, още в зелената обвивка, после идваше у нас да ги пече. Помагах ѝ да ги извади от обвивките един по един и после вечеряхме кестени и мляко, подсладено с мед.

— Няма да са вкусни като нейните — казва Нора, — от супермаркета са. Но можем да опитаме.

Докато гледаме позлатяването на разпуканите кестени с известно съмнение, ме моли да ѝ сипя вино.

— Реших Емануеле да смени училището — съобщава.

— Така ли?

— Догодина. Не го оценяват достатъчно, където учи сега. Не го разбират. Тя също го казваше. А и не е редно да късаш листовите на едно дете.

— Учителките късат листовите. Винаги са го правили.

— Не и днес. Днес вече не се прави така. — Прекъсва, за да отпие глътка от чашата, и после ми я подава да си пийна. — И също реших, че ако не ти подновят договора, няма да е толкова страшно.

— Аз обаче се опасявам, че ще е.

— Може да се окаже добър повод да заминем. Да опитаме за малко. Щом не се чувстваш добре тук и мислиш, че има по-добри възможности, тогава да го направим. Аз ще мога да следя проектите и от другаде, а и да не се получи, няма значение. Ще стана експерт по печени кестени. — Поставя ръка на хълбока ми. — Какво ще кажеш?

— Не знам. Струват ми се много новини наведнъж.

— Не. Погледни тук. Мислиш ли, че са готови?

Една нощ по време на болестта госпожа А. сънувала Ренато. Рядко ѝ се случвало да я търси в съня. Този път обаче стоял прав срещу нея, елегантен както винаги, но с неподходяща шапка от мачкан филц на главата — той, който не понасял никакви шапки, защото го сърбял скалпът от тях. Ръцете му били пъхнати дълбоко във връхната дреха и той, без да ги извади, я поканил нежно да го последва:

— Ела, време е.

Госпожа А. се страхувала, че крие нещо опасно в джобовете си, затова го накарала да ѝ покаже ръцете си с разтворени длани. Той не я слушал.

— Хайде, късно е — повтарял.

— Не искам, още не. Върви си!

Госпожа А. отстъпила назад. Ренато навел глава с разочарование. Обърнал се и мракът го погълнал от глава до пети.

В онази нощ Бабет прогонила мъжа си въпреки любовта, която изпитваше към него: красноречив знак за невероятната ѝ привързаност към живота.

По същото време и аз сънувах сън. Намирах се на пуст подземен паркинг. От една пукнатина наред асфалта беше израснал храст. Когато се доближих да го разгледам, установих, че храстът всъщност е горната част на пищната корона на дърво, чийто ствол се спускаше метри надолу, толкова далече, че не успях да видя основата му. Когато се събудих, асоциирах този образ с госпожа А. Така и не можах да ѝ го кажа, за съжаление.

Тя беше от онзи тип храсти, чиито корени се промъкват през пукнатините в стените, по краищата на тротоарите, от онези пълзящи растения, на които им стигат няколко сантиметра вдлъбнатина, за която да се вкопчат, за да покрият фасадата на цяла сграда. Госпожа А. беше бурен, но от най-благородните. Грешките, които допусна през последните месеци от съществуването си — да си тръгне много преди времето ѝ да е дошло; това, че не подготви нищо за неопределеното бъдеще, което щеше да настъпи след нея; загубването на съзнание — може би бяха неизбежни грешки. Няма място за смъртта в мислите на някой, който е толкова изпълнен с живот, видях това у нея и го виждам всеки ден у Нора. Мисълта за смъртта е само за онези, които са способни да пуснат юздите, които поне веднъж вече са се предавали: дори не е настояща мисъл, а прилича повече на спомен.

Едно нещо обаче беше предвидила. Госпожа А. си беше осигурила място до гроба на мъжа си. Трябва да е имало някакъв момент, може би в някой следобед, когато е отишла на селското гробище, стиснала черната си чантичка, после е извадила от същата тази чантичка пари в брой, за да плати леглото в земята, което ще я приеме. Не знам дали е станало преди или след появата на рака, но знам със сигурност, че и в този случай не е била подтикната от мъчителната мисъл за смъртта, а от любовта към Ренато, от когото нямаше да понесе да бъде разделена за още една вечност.

— Трябва и ние да помислим за това — казвам на Нора, докато минаваме през входа на гробището.

Направих се, че се шегувам, но говорех сериозно.

— Ти винаги си казвал, че искаш да бъдеш кремиран.

— Може би съм на път да променя мнението си.

Сбърчи устни лукаво, все едно искаше да покаже, че ще си помисли дали да ме задържи до себе си през всичкото това време. После се огледа с вид на изгубена.

— Как ще я намерим?

Тъй като в деня на погребението не последвахме шествието, не знаехме къде е погребана госпожа А. Една от братовчедките ѝ беше дала на жена ми общи указания, които, разтълкувани в съчетание с липсата ѝ на чувство за ориентация, бяха станали твърде приблизителни.

— Преди каза, че е накрая. Да пробваме да отидем натам.

Разпределихме си алеите, все едно търсехме съкровище. Донякъде беше така. Намери я Емануеле.

— Елате! Тука е — извика.

Скарахме му се да спре да вика, защото на това място не беше възпитано да се крещи.

— Ама нали сме на открито — запротестира.

Чувстваше се по-свободно сред умрелите от нас. По-късно си помислих, че звънкият глас на сина ни можеше само да им достави удоволствие — както тя твърдеше, гласът му беше „като на певец“.

Дългата мраморна плоча беше чиста, измита от дъжда или от някого, който беше идвал не много отдавна. Емануеле стъпи отгоре, Нора понечи да го спре, но аз ѝ направих знак: тя щеше да му го позволи. Той погали цветната снимка на госпожа А. и се вгледа изпитателно в тази на Ренато в съседство.

— Здравсти — каза ѝ.

Легна върху мрамора по корем, заслуша се с ухо, опряно в камъка, и остана дълго така. Говореше ѝ наум, предполагам, защото устните му се движеха, макар и едва доловимо. После се повдигна на коляно и издаде въздишка, смешна въздишка и малко накъсана, като на възрастен.

Накрая произнесе името ѝ на глас:

— Анна.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.